

З О Р А

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈУ

АЛЕКСА ШАНТИЋ И СВЕТОЗАР ЋОРОВИЋ.

Год. II.

У МОСТАРУ, 30. ЈАНУАРА 1897.

Бр. 1.

ЈУНАЦИМА

Најљепши вјенац, кога је сплела
Богиња славе у храму свом,
Блиста и сјаје са вашег чела,
Дични јунаци, ви крви врела
Што свето тече за мили дом!

Та које срце осјећа више
Од вашег срца, од огња тог?! —
Божанством благим душа вам дише
Јер ваша снага невољу брише
И с њом се рађа свјетлости бог!

Ваше се око смрти не боји,
С прсима голим ступате њој;
На вашем челу слобода стоји,
И тешко, тешко ономе, који
С ланцима јурне богињи тој!

Народи многи данас би стали
У пустом гробљу пеп'о и прах,
Нит би се својим именом звали,
Да ви нијесте сву крвцу дали
На славу роду, а врагу на страх!

Слава вам, слава, јунаци свети,
Поносе дични народа свог!
У страшном часу, кад пропаст лети
Да сруши олтар дједова свети:
Десницу свету диже вам Бог!

МОМЕ ЛАНЕТУ

J'ai des amies de rêve que
j'adore d'un amour chimérique
et noble et vers lesquelles, chaque
année, je pèlerine comme les
mages de jadis suivaient une
étoile.

René Maizeroy

Скад знам за тебе, знам и шта је нада,
знам и шта је љубав, знам и срећа шта је
срце моје више не може да страда,
оно већ не дави тајне уздисаје.

Чиста као суза, којом сузи зора
на ливади росној, драга као цв'јеће,
блага као лахор кад га поврх мора
при сутону шаље свјеже премаљеће;

Откле си ми дошла, мила?

Твоме слатком срцу, њежном твоме т'јелу,
твоме бистром оку, твоме равном челу,
колијевка гдје је била?

Је л' природа иста, што је измеђ' мука
све створила људе, и твоје створила
божанствене очи? Је ли иста рука
то убаво твоје т'јело догладила?

Што ја љубим свијет, што ја љубим жиће,
све је златан дарак из твојијех груди;
ти ми сама справљаш оно рајско пиће
с ког ми се у срцу танка пјесма буди;
за то с' можда дошла, мила,

С неба, да ме чуваш од земаљских зала,
па ћеш опет к небу, откле си ми пала
на сребрна твоја крила.

(1891.)

Јосип Берса

БАБА СТАНА

— СЛИЧИЦА ИЗ ЖИВОТА —

Баба-Стана је живела толико,
да је готово и себе прежи-
вела. Давно су у ње изумрла
осећања, мисли и жеље, што
би се само ње лично тицале.
Сад живи међу својим сино-
вима, снахама, ожењеним унуцима и
праунучићима... Своје дане давно је,
што 'но веле, почела већ на прсте
бројати, па ипак живи и задовољна
је. Гледа око себе толико душа, ко-
јима је она живот дала, па јој годи

жагор кућевни, плач и писка мале деце; годи јој тај бујан, млад живот, што је окружава и трепти у пуној сили својој пред њеним клонулим, старим очима. Њој је увек у памети мисао: „Све је ово моје, све сам то ја подигла и одгајила“! Живи за њихову срећу и напредак, а њој је доста што ће имати ко, да јој „дође на гроб и запали свећу“, што је често говорила; што „неће умрети у туђини или под плотом, но међу својима!“ Што ће имати ко, да јој „склопи очи и прекрсти руке“; што ће јој имати ко, да „удели за душу, и да је помене на богомољи у цркви“.

Колико она ужива у томе што може помоћи по нешто у кући! Кад на пример, довлаче жито, те стоварају у амбаре и она се ту нађе, па оно мало зрневља, што се расуло пажљиво покупи у суху смежурану шаку, па оде до амбара, изручи тамо и изговори „штета је да се расипа“. Тако љушчице по дворишту, што су разбацане, скупиће, и онда би лаганим корацима, онако повијена од старости, ушла и оставила их крај ватре. Ако ко пође по-даље где од куће, она ужива у томе, што ће му дати савета, и узгред рецимо очистити му какву мрљицу на оделу говорећи како је „срамота изаћи како било у туђ свет“, и како може ко рећи: „као да нема ко да га поучи“, а мисли, како би се сваки прекор на њу најпре односио. Кад деца измрве при јелу, она пажљиво покупи мрвице, па их да пилићима да поједу. „Боље, вели, нека поједе пије, него да се гази; грехота је!“ Особито јој задовољство чини, кад је синови по некад запитају што за савет, или када би је снахе запитале по што-шта око подизања деце, те би с највећим поносом и задовољством започела реченицом: „Е,

све сам ја ово подигла“, а за тим прича појединце о томе и томе сину кад је био мали, како га је његовала, па о ћерима и свима редом, а заврши речима; „Тако је то децо: на млађима свет остаје, па ви после гледајте сами кад ја склопим очи!“

Када примети и најмању трунку непоштовања према себи, јако се растужи, и сузе јој засветле у очима.

Једном тако разговараше са снахом држећи једног малишана, који је гребе ручицама по смежураном образу изговарајући: „баба, баба!“ Била је весела и гођаше јој, те рече: „да ли ће и овај мали лала да ме се сјећа?“ А за тим се обрати детету речима: „хоћеш ли благо баби?“

Децу особито воли. Кад је лето она их носи по дворишту тепајући им на разне начине и тек узгред за се изговара: Гле, изнели на поље корито! Може да прсне од сунца! — Или — Морам да им кажем, да затворе ону рупу на огради, што су је пси направили: моше ући какво прасе и учинити штету!

Угледала је неку кладу што стоји на дворишту, и мисли како је штета да трули. Чује, где рикне говече у обору и изговори: „да л' су се сетили да их напоје, полипсаће стока жедна!“ — А кад уђе у кућу обично уздахне и изговори: „еј децо, децо!“ жалећи у том тренутку што их неће имати ко да учи, кад она умре.

Синовима врло често прича како су и они били тако исто мали као сад њихова деца.

— Све кад гледам малог Васу а ја се сетим тебе кад си био мали. Ето, ако не знаш, исти си такав био: пун, пун као јабучица, па сам те све крила кад долазе људи, да те не би ко урекао!“

Сваког јутра сама поји кокоши, дозивајући их славим гласом: „пило, пило, пило!“ — Сипа им воду у мало корито што је пред кућом и чучи на земљу. Кокоши пију издижући једна по једна главу, кљуцајући једна другу и грабећи се која ће доћи пре да пије, а она им тепа: „де, ти, матори, говори великом петлу, причекај мало, мораш све ти први!“ и махне на њега руком, а све кокоши прену, и мало прође па се на ново скупе. „Баш овај шарени враг, говорила би баба једној кокици, ретко долази кад их хранимо; знам је, мршава као грана!“

Често седи у кући, и гледа, како јој снахе раде, бринући се о свакој ситници. Кад хоће да посоле јело, а она примети:

— Упитај, дете, да није ко посоло? бојим се, посוליћете два пута, па срамота да изнесете пред раденике преслано!

— Гле како је тај лонац прскао примети кад што, чувајте га, штета тако добар лонац да пропадне.... Мислим да су више од цванцика дали за њега!

Кад купају децу, а она приђе и својом руком огледа воду, да није много врела или хладна.

— Бог и душа још мало хладне воде треба, опариће се дете. — Том приликом прича како је тако једном опарила Марка (свог најстаријег сина), кад га је купала.

—

Једнога дана, не сећам се који је био, седе у кући: баба Стана, њен син и снаха, са још два три унучета. Остала чељад била су на раду у пољу. Разговарали су о разним стварима. Таман је баба Стана почела говорити како треба

изнети се из подрума јер ће, вели, да одвугне и пропадне, а у том утрча уплашен и задијан њихов момак па једва изговори: „упалио се амбар!“ Сви троје онемише и прекидоше разговор; дуго су гледали момка бледи у лицу и са полуотвореним устима.

— Ах, Боже, онолико жито! — једва изговори пошто се мало прибра њен син, и одмах са женом изјури на поље, а њој рече, да седи са децом.

Настала је велика граја око амбара.

Једни јуре те сазивију суседе, од којих по неких већ и сами трче у помоћ, а још с пута дају савете вичући на сав глас и сами уплашени. Чељад се устумарала на све стране и баба Стана чује тапкање ногу, кад ко протрчи поред куће, а за тим гласове: „брзо, дај воду“... „трчи зови тога и тога!“... „бежи“... чувај се да те не убије греда!“... где је бакрач?“... „брзо, брзо, похитај, сипај на ону греду“... „Вадите жито с овог другог краја!“... „Пропаде све“... и т. д.

— Еј децо, децо, толика мука! — шапуће баба Стана и не могавши се уздржати, затвори децу, па и сама похита „да помогне“.

— Морам да видим и ја!.. Још су то деца; пропашће и она; све ће им изгорети!

Које од старости, које од страха и узбуђења једва се креташе, упињући се из све снаге.

— Бежи ти мајко — чуле су се речи кроз збрку осталих речи и гласова.

— Јест, бежи, мајко, а то нека пропада! — мислила је. Слаба и погрбљених леђа од старости, једва се мицала напред, а у старим очима, што су дубоко повучече у главу

испод набраног чела, већ се блистаху сузе.

Снахе, унуци и остали протрчавају поред ње а уплашени и збуњени тек узгред изговоре: „где ћеш ти мајко? Иди у кућу“.

Она их поче и псовати у својој љутњи, јер је у том часу гледала будућност своје деце уништеноу и упропашћену. Све су оне лепе мисли њене о срећи њиховој преле као пена. Њом је овладала мисао, да и она мора помоћи, па ма шта било. Увуче се и сама у гомилу оних што су гасили, где је због велике забуне остала непримећена. Уздисала је и са сузама изговарала:

— Еј, децо, моја, баш све пропаде!“ Како јој је тужно било слушати оне очајничке узвике своје деце, у којима налазаше потврђења својим мислима?!

Упињала се из петних жила, сва дршчући, да се кроз узбуњену гомилу провуче и сама баш до амбара, јер јој се чинило, да она може много учинити.

— Боже, молим ти се, ти их сачувај! — шапутала је при том у очајању.

У таквој забуни: неко је очепи, неко гурне на једну, неко на другу страну, и она издржа све те напоре и продре баш до амбара.

Може се замислити какав је утисак учунио упаљени и полуизгорели амбар на баба-Стану. Дуго је гледала

Београд, 9. марта 94. год.

немоћна тужна, а кад која греда прегори, изговорила би само: „изгоре и она“, шапућући тихо молитву после тога . . . .

На послетку реши се, да обиђе с друге стране и види, има ли шта да се склони „да бар не гори оно, што се може сачувати“ нико је није приметио, и она, лагано, обиђе около, и прође с противне стране, где примети укопано корито баш уза саму зграду. (Из тога су корита хранили свиње.) Приђе, па се стаде из све снаге упињати да га извуче и склони...

Видели су да нема помоћи.

Већ су греде са треском падале и пламен је бивао све јачи. Сви су се уклонили даље, и сузним очима гледали, како им пропада дугогодишњи труд. Почеше запиткивати да није које дете изашло, па брзо појурише у кућу.

Видели су децу, али баба - Стане нема.

Стадоше уплашено запиткивати: „где је?“

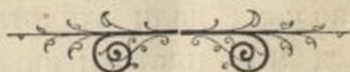
Неки казаше, да су је видели у дворишту, само не знају где је отишла.

Мало је прошло, и они је нађоше крај онога корита — мртву.

Прегорела греда пала је на њу и убила је . . . .

Брзо је извукоше да не би изгорела.

Рад. М. Д.

МИНСОРЕЛ

(Из Ирских мелодија **Томе Мура**)

За дом у борбу Минсорел гре
 У храброј руци сева
 Мач оштри, да душмане тре
 На леђи харфа снева.
 „О, земљо песме“ ври му глас
 „Кад бојни плам те пали
 „У борби један мач ти спас
 Једна те харфа хвали.

У крви певач лежи, но
 Руга се борби врага,
 Јасне је струне прекин'о
 Умукну харфа драга;
 „У бесу никад“ збори „нек
 Враг те не срами худи,
 Слободи пој си вила тек
 За роба нема буди!“

Илија Белеслијин.

Т О Т А К О Б И В А

— слика из живота. —

И ја сам некада био млад. Кришан момак: здрав као дрен, хитар као срна, поносит као соко. Цео је свет био мој. Али тако не траје дуго. Рано, врло рано, моје се очи помутише, чело ми се намрачи, жуч ми испуни груди. Тек сам био сазнао за живот, окусио сласти у њему, а већ се раздре копрена, која ми је скривала ништавило људскога живота, и ја сами брзо запазио, како су оне животне сласти, које сам до тле уживао, биле само варка, која је бујној младости крила истину о свету. Моји врсници тек су се успављивали, заносним младалачким сновима, а ја сам већ осећао горчину, коју мало који у животу своје није осећао.

Јава је лагано гонила оне фантастичне слике, које ми је стварала бујна младост. Па опет ме је много заболело, кад сам први пут осетио, како је врло трновита стаза, којом човек у животу греде.

Било је то по Духовима. Ја сам тада још био у своје миломе сеоцу. Ручао сам био, па сам изишао у поље. Поглед ми је летео у даљину преко онога дивотнога шаренила, које је било на све стране око мене. Мени се груди шире и пуне

необичним миљем, у коме се срце топи. Окрећем се и дивим се свему пред собом. А имао сам се и чему дивити: на једној је страни благи поветарац лелујао бујно жито, и талас је гонио талас; доле се зеленило море од кукуруза; лево, изнад зеленога гаја, бујало је лозје, начичкано гроздастим цветовима, а овде онде шаренила се миришљава ливада. Мајка је срећна, кад јој је дете здраво, бујно и напредно; сељак је блажен, кад му је љетина добра. И ја сам био блажен: песма ми из уста лети, — срце ми пева. Пред собом сам гледао живот, и у томе животу живот свој, живот оних, који су ми најдражи на свету. Од раног пролећа ту смо у пољу. Ту нас је изгрејавало сунце, ту смо уживали у вечерњем поветарцу. За одмор нисмо знали. Ту смо расипали снагу своју. Сваку стопу те земље знојем смо натопили. Али наш труд није узалуд. Ми смо ономе пољу дали живота, а оно ће нам сад богато платити за наше труде.

Био сам будан, а сањао сам. Али ме нешто прену, обазрем се: никога у близини. Али тамо, на небесноме своду за-

пазих беличаст прамен. Мене нешто такну у срце:

— Ама, биће ужаса.

И нисам се преварио, онај је прамен врло брзо расто. За мало, па ми се скрише од очију сунчеви зраци, којима сам се увек радовао; небо се навуче неким сивим застором. Поветарац се утиша. Све око мене занеми. Мене поче нешто притискивати и давити. Није тако дуго трајало: ваздух се ускомеша; громови запуцаше, а и ја сам осетих да ме нешто туче и да сам сав мокар. Не знам колико је трајало. Кад сам се освестио, опет је било ведро, сунце је, као и пређе, умиљато на све стране расипало своје топле зраке; али за дуго нисам знао где сам. Око мене је све било измењено, а и сам сам био промењен: уморан, једва сам држао на себи оно мало хаљина, из којих је вода цурила, и немо гледао око себе. Заман сам тражио жита, узалуд погледао тамо где су били кукурузи. Нигде није било живота. Тек су на местима црну земљу скривали сметови ледених ораха.

Све је било уништено. Сузе су ми текле низ лице; плакао сам као мало дете. Под оним леденим сметовима гледао сам себе, гледао своје претрпане и сачрањене.

Код куће сам застао оца на прагу. Заронио седу главу у крило, и хуче.

— Све је пропало, све!... изустио је slabим гласом и дрхтао.

— Све, бабо, све, рекох ја, и ноге ми заклецаше.

Сад ми први пут дође тешко што сам жив и зажалих на своју маму што ме родила.

За неколико тренутака било нам је уништено све што смо имали. Није нам претекло ни шакебрашна. Мислио сам тунам је крај: поскапаћемо од глади. Очи ми се наводнише, и дуго се није осушила суза у њима. Али прође мало времена, а моје

се лице озари осмејом, а мислио сам никад се разведрити неће.

Било нам је тешко првих дана, а после већ лакше. Оно мало стоке што имадосмо испродавали смо и донели из вароши жита, па на своју грдну несрећу почесмо заборављати.

— Таква нам је судбина. Што је ова година однела друга ће донети.

Тако смо се тешили, и жељно ишчекивали ново пролеће, да опет земљу знојем својим залијемо, и створимо из тога нов живот, који ће нама живот продужити.

Много смо се напатили, али претурисмо зиму. Поче сунце топлије сијати, и ми му се зарадовасмо, али на своју несрећу, оно сјајно сунце, које је до тле увек било према нама милостиво, и собом нам увек срећу доносило, кршило наду на лепше дане, сад нам је јаде донело, чемером нам груди испунило. Његови топли зраци почеше благо сијати: земља се почела кравити, и ми смо се спремали, да се предамо послу; али нам све узалуд беше. Ми тога пролећа не повукосмо бразде нити закопасмо мотиком. Сунце нам је откравило земљу од зимских мразева, али оно отопи и грдне снежне сметове, који беху по планинама свуда око нас, и ми смо гледали како гуске весело плове тамо где нам се пређе зеленила пшеница и бујао кукуруз.

Док су срећни људи весело уз плут попевали, ми смо хукали, кршили руке и бленули у оно море пред собом. Надали смо се: оцедиће се. Опет ћемо узорати и посејати. А земља је добра: она у своја њедра прима и богата и сиромашна, а отуда опет даје живот свакоме. Она ће нам помоћи, да заборавимо на своју голему невољу. Дани су пролазили, али море не ишчезе. Вода је нагло била надошла, и попунила је све доље, а нама је у дољи и било све — ван тога био је сам камен. Сад се није могла вода оцедити, а сунце је није могло брзо сву у себе примити.

Били смо жељни хлеба. Истина за нашу невољу чули су и други, и нађе се добрих људи, који нам послаше мало хране; али то узеше они, којима дође да нам је поделе. Ми смо и даље владали.

Па то све као да је био тек почетак даљих невоља. Баруштинe су се суштите нагло. Нас почео дању давити смрад, а вечером нам досађивати силна магла. Уз то је глад непрестано морила, да смо кору од дрвета тукли, лишће сушили и сатирали и од тога хлеб месили. Јави се болест, и поче немилостиво косити.

— Божја казна за грехове! рекоше неки и ми појурисмо у цркву. Заједно с попом проводили смо много времена у молитви. Молили смо да нам опрости грехе, ради којих нас ова казна стиже, па смо молили и за наше власти, које нас сад оставише на миру, јер немадосмо више од куда им давати. У молитви смо се сећали и нашега капетана, који нам је пре био тако чест гост, а кога смо сада били жељни, молили смо се, али молитва не поможе. Наш је грех морао бити и сувише велики: можда, за велику несрећу своју нисмо некад почастили капетана како ваља. Болест је све више напредовала, и све је више косила, што смо се боље привикавали гладовању. Људи су падали као снопље. Свакога дана смо по кога копали. Већ готово није било куће, из које се није чула заповка, а у свакој се још по који с душом борио.

Јавише и власти. Отуда нам поручише да се не бринемо, лекар ће доћи, и све ће окренути на боље; само мало да се стрпимо. Љекар је од посла врло заморен; за који дан одмориће се, и доћи ће нам. Ми смо били стрпељиви, али је болестина слабо марила за поруку нашега капетана, но је косила као и дотле, и већ није било кога да мрце опрема: оно неколико баба прво покоси, ваљда из освете, што су многе спасили болести. Због тога свакако лекар и не дође, како нам обећаше:

бојао се и сам освете, а ми нисмо имали откуда искупити његову смрт.

Само смо мало нас млађих, и снажнијих још болести пркосили, и ми смо скапавали од умора, надгледајући живе и копајући мртве.

Тада сам тек запазио, како је бедан живот човеков, како је човек, ништавило, чијом судбом господари све што је око њега. Срце ми се било већ следило, и у мени се гасио један по један осећај. Мало по мало, па ми поста обичан и онај ужас, који ми је свакога дана био пред очима. И у свести ми је било много измењено. Страховао сам: кренућу памећу. И ко зна шта би било, али мене отргоше од својих, отргоше изненада, баш онда кад сам по цели дан слушао само тужно јаукање болесника, и писку за мртвачким одром, а гледао бледа и глађу измучена лица.

Једнога дана баш сам се враћао с гробља: укопао сам најмлађу снаху. Ишао сам корак по корак, лагано, мислио сам на болна оца и бринуо шта ће с нама бити до краја. На једаред чух неки глас, познати глас, који давно нисам чуо. Ослушнем, и чујем бирова Мирка: зове све судници. И нехотице се прекрстих:

— Боже окрени на боље!

И збиља, ја сам добро слутио, чувши Мирков глас, јер од кад нас болестина поче морити, никако нисмо чули његова гласа. Па опет ми се није хитало. Што ћу и ја тамо? Ако је стигло хране то ће газдаши разграбити; ако је пак дошао лекар, отићи ће газдинским кућама — ми га немамо чиме дочекати, у нашим брвнарама. Па опет сам отиша. Власт зове, а ја сам увек власти се покорвао.

Код суднице беху се већ неки искупили. Нико ништа не говори, оборили главе, па тек по кад што један у другога изпод ока погледају. И ја сам ћутао, и са осталима чекао, да се појави кмет и каже нам што нас је звао. Доста смо чекали, али и сачекасмо. Кмет изиђе, изиђе и нови ћата с њим — старога смо били пре неки дан

укопали. Бата је нешто читао. Ја сам мислио на оца и само сам то упамтио, да морам још тога дана оставити и оца и онај трошни кућерак, у коме сам и срећне часове проводио, и отићи у варош у војску.

Отишао сам кући. Уз пут сам чуо да ћемо у рат. Рат! Куда, с ким? То нисам знао. Али рат!... То ми је непрестано звонило у ушима. Ја нисам знао шта је то рат, али сам до сада много страшних ствари о томе слушао, и свест ми се мутила при помисли, да морам оставити своје село, своје у њему, па отићи далеко, тамо убијати људе, док и мене који не убије. Око срца ме нешто стегло. Куда ћу? Зар да оставим ове још неоплакране гробове у кући? Али власт тако хоће, а она се мора слушати. Нисам умео својима ни речи рећи, само кад се опростим са оцем, загрцао сам.

То ме је мало тешило што нисам сам. Из мога села пошло нас је неколико. Истина, они су многе звали, али неки од тих беху већ под земљом, а други су већ били на путу за онај свет. Само је нас била болест поштедила: да остављамо

огњиште своје и на њему ни мртве ни живе оне, који су нам на свету најдражи, да идемо далеко од својих и тамо заливамо земљу крвљу својом и да сејемо своје кости по најдаљим нам крајевима. Али срце је тврђе од камена. Ми смо ишли, па смо све грабили, као да нас нешто гони из места у коме се само јаукање и лелек чује. По који је чак и запевао. Истина то је била жалостивна песма, али тек песма је.

Путовали смо целе ноћи. Зору смо поздравили у вароши; одмах смо се пријавили команди. Нисмо били сами. Било их је толико, да сам се зачудио. Дотле за мене није било другога света ван мога села и би ми чудно да има толико људи. У команди су били према нама пажљивији, но што беху у нашој судници. Од рана јутра почеше нас уписивати и давати нам одело и друге потребе. Убрзо смо сви били једнолики, само смо се по закрпама и капи могли разликовати. Ту нас не оставише дуго. Одмах нас поделише у гомилице, дадоше нам пушке и све остало што је потребно за убијање, па нас кренуше.

— СВРШИЋЕ СЕ —

ЈЕСЕЊЕ ЕЛЕГИЈЕ

— други дио —

I.

В нам рујине старих двора,
Па кад б'јели данак мене
И с висина одозгора
Бл'једозрачни мјесец сине —
И кад снове земљом, широм,
Распе рука ноћи бл'једе, —
Успаване вјечним миром
Рушевине видим с'једе;
Многе куле и мазгале
И бедема много тавни,
И капије, што су пале
Да их вр'јеме с'земљом сравни...

Покрила их мрка трава
И сив бршљан. Н'јемо стоје
И под сводом неба плава
Неизмјерну вјечност броје;
И брз талас многих дана
Што џиновским летом оде...!
А мир благи, ноћ звјездана
Тихо плове, н'јемо броде....

II.

Тек пун мјесец када летом
По пучине пређе плаве

И зашуми поноћ св'јетом
 И нове се зв'језде јаве;
 Кад утоне у даљини
 Жубор р'јеке, шумор грања,
 С мрачног двора на висини
 Што дубоким санком сања —
 Разлију се, к'о таласи,
 У долине тихе р'јеке
 Тајанствени неки гласи
 И подмукле р'јечи неке;
 Тихи кикот, см'јех и шала
 И незнана пјесма стара,
 И ко гласи од гусала
 И ко звука од пехара...
 Кроз прозоре са висине
 Ко да плане и засвјетли...
 Ал све прође... ноћ кад мине
 И запоју први петли...

III.

И у моме срцу тако,
 Кад свјетило дана пане
 И свечано и полако
 Кроза пуста поља стане
 Анђо мира да шумори
 Успаванку изнад св'јета,
 И небом се јави гори
 Пуна зв'језда поноћ света — —
 У дубини мојих груди
 И мој Демон, сред нејава,
 Изгубљену прошлост буди
 И помене васкршава...
 Из сна диже старе јаде
 Звук пјесама и пехара,
 Бурне снове, ведре наде,
 Силни занос старог жара...
 Све што лежи усред груди
 Ко рујине у самоћи,
 И што само каткад буди
 Дух јесење глухе ноћи...

IV.

Ал са гора и пољана
 Кад се дигне ноћни вео,
 И кад сијне зора рана
 И заплави данак бео —
 Стишава се пјесма стара

И губе се тихи гласи,
 И искрица давног жара
 И опет се мирно гаси.
 Бл'једа машта тражи пута
 Да суморне мисли скрене,
 И нејасно поглед лута
 Кроза магле и јесење — —
 Да се отме тајној тузи
 У заборав вргне мало,
 Да су мртви св'јетли лузи
 Да је цв'јеће доцвјетало;
 И та пјесма из далека,
 Што кроз душу тихо блуди,
 Да је пјесма — поноћ мека
 Са рујина што је буди...

V.

И ледено, тупо Вр'јеме
 Што демонским хити летом,
 Што пустоши диже н'јеме
 Гдје је живот цвјето цв'јетом,
 Гњевном руком што разори
 Древну Тебу, храмe старе,
 И у бл'једи пеп'о створи
 Сјајне круне и скиптаре, —
 Да је оно у прах дало
 Слатку срећу санка жива,
 Једно срце, тиче мало,
 Пуно сласти што је снови!
 А дух даде вјетровима
 Да га пустом крају носе,
 Гдје бл'јеђано лисје пада
 И јесење хладне росе;
 Тренут сваки гдје у тами
 Над гомилом мрвог цв'јећа,
 Само тиху тугу мами,
 И на драгу прошлост сјећа.

VI.

Гдје, ко мисли злослутнице,
 Пролијећу с горе тавне,
 Црна јата, црне тице,
 У долине хитећ равне;
 И немилим гласом кличу
 Дижући се изнад мене,
 И потоци гдје се стичу

И таласом мутним пјене;
 И гдје машта дочарава
 Неко старо гробље густо,
 Куд је мрка пала трава
 И јесење вече пусто...
 Под плочама — гуштер мали
 Куд се каткад сунча само —
 Давно некад многи краљи
 Гдје легоше мирно тамо.
 И отроци, себри, слуге,
 Неко с миља, неко с јада,
 А гдје лисне мреже дуге
 Тавна вјечност шири сада...
 Сваки крстић гдјено збори:
 Све што иде доћ' ће ближе,
 Ал' што Вр'јеме једном схори
 Нит се враћа, нит се диже!..

VII.

На дну морском, силна бура
 Гдје не бјеше никад пала,
 У дворони од биљура,
 На пољима од корала —
 Сирена је нека млада
 Проводила дане цвјетне,
 И без туге и без јада
 Сањала је снове сретне.
 Али чим би ноћца пала,
 Из дна морског, из дубока,
 Кроз редове силних вала
 Златне косе, плава ока —
 Дизала се она млада
 Под криоце ведре ноћи,
 И потајно, страсно, тада
 Љубила се у самоћи
 Са витезом мрачним неким,
 Што жељезне диже дворе,
 На обали — вјечним хуком
 Гдје бескрајно кипи море.

VIII.

И дуго га миловала!...
 Тек када би са висине
 И пошљедна звјезда пала,
 Спуштала се у дубине —
 У поноре силних вала

Гдје не стиже гром ни бура,
 На пољане од корала,
 У дворане од биљура
 Да са жудњом ноћцу чека...
 А не знаде чедо бајно,
 Један Злодух из далека
 Да је за њом гино тајно.
 Ко жар пакла бјеше јака
 Љубав страшна душе мрачне,
 И сирена једном лака
 Кад у краје крену зрачне,
 На обали краја тога
 Гдје вјечито шуми море —
 Нит витеза виђе свога,
 Нит жељезне нађе дворе.

IX.

Од тада сам много пута
 У јесење глухе ноћи,
 Слушао је с јада љута
 Како јеца у самоћи...
 Клицала је звјезде ове,
 Силне вале, ноћцу бајну,
 Братимила галебове,
 Да јој кажу страшну тајну!
 Ал струјаше ноћца звуком
 Виш' обала пустих ови',
 И хујаше море хуком
 И кликтаху галебови —
 Ал' не каза тајну нико!...
 Тад замрси златну косу,
 Сињем мору у дубину
 Своје горке сузе просу —
 Сваки уздах корал поста
 А бисерје суза мала...
 Препуни се сиње море
 Од бисера и корала...

X.

...Узамањ те љубав моја
 О, драгано, кличе више,
 Одвела те звјезда твоја,
 Године те мутне скрише;
 А кад с тугом из далека
 Позове те срце живо,
 Не одзивље с' поноћ мека

Ни јесење небо сиво.
И глас туге, који блуди,
Разбије се, ко о стјење,
О ледено срце људи
Па утоне у јесење...

О, и моја туга тајна,
Ко сирена сиње море,
Све ће пјесмом да испуни,

Сиве магле, бл'једе горе;
И јесење небо тешко,
Хладне росе, мртво цвјеће —
Али тебе из прошлости
Пјесмом својом дозват неће!..

(1896.)

Јован А. Дучић.

КРВНИ МИР

— ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ ХЕРЦЕГОВИНЕ —
написао Свет. Ћоровић.

I.

Стеван Милошев сазвао је велику мобу, да прије Илин-дана пожење оно жито. Младијех жетеоца и жетелица има их преко двадесет. Ту су и најближи рођаци Стеванови, два млада брата, Стојан и Мирко, а ту и комшија му Радан са својом шћери Милицом и са братучедима Јованом и Бошком.

Захукала се младеж, Боже мој, па се све надмећу и кладе: ко ће више пожњети. Непрестано гони један другога, па никад да се уморе.

Док им једном додија, па бацише српове, те мало одахнуше.

— Хајде ко ће сад запјеват', викну Радан.

— Ја љè не могу, — рече Мирко.

— Не могу ни ја.

— Ни ја.

— А ти, Стојане, зар ни ти не можеш, — довикну Радан младоме Стојану, који се бијаше мало одбио у страну.

— Питаш ли мене? запита Стојан и као да се трже из крупних мисли.

— Питам баш тебе.

— Ама нешто ми се не пјева...

— А што ти се не пјева?... Млад, здрав, па ти се не пјева?... Него немој се ту извлачити, но дела зацјевај...

Стојан погледа по свима, отегну мало вратом, па онда кашљуцну и плуцну далеко од себе.

А тад поче:

О-о-ој јабуко зеленико,

Зелен ти си род родила,

На три гране три јабуке,

На четвртој соко сједи о-ој...

— Е баш ваља, — рекоше неки.

— Е, имаш грло, дан ти твој, што га нико нема, — рече и Радан.

А Стојану то драго, па чисто осјећа, како му од милине кика на глави расте.

— Хоћемо ли почет? — викну Стеван.

— Хоћемо! — викнуше сви, па опет узеше српове и поћераше као и прије.

Стојан, прије него што поче да жње, окрену се на Милицу, па јој мало намигну, а онда приону за осталијем.

Милица обори очи, а пламен јој удари уз образе, па и она поче да ради. Дивна је то ђевојка, да јој равне нема ни у седам села, а

здрава, као да је од бријега одваљена. Кад ходи, а ти чујеш како тутњи земља под њом, а кад ради онда се и највићенији момци поприлично озноје док је стигну.

И она запела за око Стојану.

Допала му се, па момак да погине за њом. Увијек би да је поред ње, па да се с њоме разговара и да је гледа ко, Боже опрости, икону.

Тако и сад.

Неколико пута махне српом, па се окрене, да види, јели она близу њега. А чим га достигне, он само рукавом обрише зној са чела, кашљуцне, па је припита.

— Јеси ли се уморила?

— Јок ја.

— Ја, Бога ми, и јесам. Неби се баш толико уморио, ама ова врућина додија, па баш једва чекам, кад ћемо оставити пос'о...

— Па какав си ти момак, кад ти и врућина додија, — нашали се она.

Стојан је погледа.

— Велиш ли то мени? — рече, па онда показа руком на жетеоце. — Видиш ли их... ето колико их има... па ево да се окладимо, да ни један не може са мном...

— Чини ти се...

— Не чини ми се, вега је баш тако... Ето, ако хоћеш, па да се окладимо.

— О што?

— Ако те добијем, да те пољубим.

Она се зацерека.

— Шта велиш? запита он.

— Неби то учинила за вас свијет, рече она, па хтједе да ради даље.

Али је он задржа.

— А зар сам ја ружан? —

Ниси ружан...

Па ја шта је?

— Не љуби се прије вјенчања, одговори она, па поче да ради.

Стојан се осмјехну, погледа да види јесу ли други одмакли далеко, те се тада даде у потјеру за њима.

А чим сунце поче да се склања за брдо, поздрављајући их пошљедним зрацима, оставише радњу и пјевајући кренуше се кући.

Пошље вечере састали су се опет пред Стевановом кућом. Неки протрли гуњеве па сјели, а неки се онако поваљали по трави, па гледаху у небо, на коме се свјетлуцаху милијони ситних звијездица.

— Родило жито ове године, — поче Радан.

— Јес' вала Богу, — рече Стеван.

— Није мађаво к'о лањске године.

— Није ни мало.

Па обојица повукише по неколико димова и опет ушутуше....

— Ја не знам шта нам је, па шутимо к'о браћа, — рече Мирко.

— Не знамо ни ми...

— Камо пјесма? Камо гусле? Та нијесмо помрли...

— Дајте гусле, дајте! — пови-
каше сви.

И донесоше гусле.

— А сад ко ће пјевати?

— Стојан, — гракнуше сви.

— Не могу ја, браћо, — правда се Стојан

— Можеш, можеш, — дочека Радан, — имаш ти царско грло к'о у Обилића...

Па му тутну гусле у шаке.

Стојан превуче неколико пута, па заиска тамјана, да премаже гудало, а по томе отегну очима и поче:

О-о-о-ој браћо моја соколови сиви
Ако ћете мене послушати,

Да вам причам пјесму од истине
Од истине што је за дружине.

И отпјева пјесму о Вучијем Долу.
Док је пјевао, сви су слушали
нетренимице, а кад заврши, онда
говору никад краја. Неки фали је-
днога јунака, а други опет другога.

Стојан уграби прилику, па се
извуче између њих, а при поласку
очепи Милицу.

Она га је разумјела и пође за
њим.

Отиђоше за кућу и ту се са-
крише у мрак.

— Чујеш, мени додија с њима,
— рече он њојзи, тек да нешто
каже.

— И мени, — рече она.

— Не могу ја сједит' близу тебе
а да не говорим с тобом... Чини ми
се тад, к'о да је неки црв у мени,
па ме све копка...

— Ја — потврди она и узе крај
од опрегљаче, па поче да чупка оне
ресе.

Он удари неколико пута врхом
од опанка у земљу, па онда диже
главу.

— Знаш ли ти, — рече, — да
ја не могу никако без тебе... Ето
најволио бих, да си у мојој кући...
знаш... онако... к'о и друге девојке
кад се удаду.

Она не рече ни ријечи, а он се
поче чешкати иза врата, као да га
жестоко сврби, а овамо једнако је пре-
мишљао у себи, како би је запитао:
хоће ли поћи за њега.

Најпошље се смисли.

— Чујеш Милице? — рече.

— Чујем...

— Ја... овај... нема ти ту у мене...
ја нећу да отежем... него би ли се
ти удала?

— За кога? — проговори она
кроз зубе, а поцрвени као кукуријек.

— Па каз'о сам ти... Ето, ако
хоћеш... ја хоћу па да се вјенчамо.
Она стидљиво обори главу.

— Ех, јеси ли се смислила?

— Јесам... прошапћа она

— Хоћеш ли?

— Хоћу.

Он чисто скочи од радости.

— Е, баш ти вала!... Очију ми,
сад си ми дража десет пута, веко
што си ми до сад била... Их, бона,
а баш ћемо се проводити!...

Она пође у кућу.

— Ће ћеш? — запита он.

— У кућу.

— Остани још...

— Не могу... тражиће ме.

Па оде.

А он остаде па само гледа за
њом. Од како се родио, још никад
није био задовољнији као вечерас.
Нека милина обузела га свега, па чисто
као да осјећа како му се груди шире
те откопча џамадан, да може рахат-
није дисати... Дошло му бијаше и
да скаче и да пјева и да игра —
све у један мах.

У кућу није хтјео улазити, јер
му се чинила сувише тијесна, него
онако извали се на траву и гледа-
јући у небо, сновио је о најљепшој
будућности.

Мало за тим, па је слатко, врло
слатко заспао.

— НАСТАВИЋЕ СЕ —

СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

Дај да пјевам славу српског сина
Ког породи наша Босна мила,
Славу сина поносна Србина,
Најдражега штићеника вила.

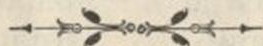
Ал ко може опјевати славу
Таког дива, сивог соко — тића,
И достојно увјенчати главу,
Мудру главу Чубре Чојковића?!

Ја не могу. Теби цио народ
Кроз вјекове сјајне вјенце вије,
И ти живиш докле народ живи,
Догод срце у Србина бије!

Слава теби, слава дични сине,
Слава мајци што те је родила,
Слава земљи, земљи поноситој
У свом крилу што те одгојила!

Модрич

А. С. Карабеговић.

БОШЊАЦИ

Било је то једног прољетњег дана, некако испред Троица, а протекло је добрињак земана, кад одох своме ђеду, Бог му дао вјечни покој, у госте у Потоке, у Бијело-поље, код Мостара. Дочек је био искрен и свесрдан, као у свог, па опет у сељака, а још у оно доба, кад се не знадијаше шта је то рећи: „шпатно“, „марод“ и т. д. и т. д. и кад сељак не провођаше данове по крчмама и хановима, нити обијаше сваки час прагове хуђумата и мелџиса. Еј, блажено доба! Све је онда некако било простије али при-родније, српскије...

Уз многе лијепе обичаје, као један од најдивнијих урнека, бјеше и српско гостопримство, а то су нам и странци признали, и у врлину уписали; а наш покојни Ђура Јакшић дивно, као о свачем, и о овој врлини наших сељака пјева: „Да је сељак, радо да је!“

Он кад има, он не броји туђе залогаје.

И мој покојни ђед био је гостољубив, да му је требало пара тражити. Еј, тај би ти дао, што-но ријеч: „крви из образа“. Кућа му се десила некако покрај пута а опет оглашен, као ситаман и дочекан па хајд у њега да се конакује! Био то

поп или спахија, циганин или ага, ту је свак лијепо приман и стиман. Било је година па удари суша а цијелог боговетног љета подпиркивај онај наш познати херцеговачки вјетар „торбомеља“, онај брате, што пуше испод сунца; онај те га још неко „даник“ а неко опет „сунчаник“ зове; а Богме, мој лијепи брате, онај што нас је највише по бијелом свијету у добра доба као богом избрани Израилски народ раселио, те је отуд могла и потећи она српска народна пословица: „Херцеговина читав свијет насели, а себе опет не расели.“ — Омани љетина, па од по зиме арар за узице, па хајд онда! Куда ће сељак, већ у туђ амбар — у вересију. А ко још није долазио у шапе тијем болећијем људима, тијем што вересијом раде, тај тек и не зна што су јежеве муке! Богме се мом покојном ђеду више пута то трефљало, па опет једнаком вољом, дочекивао је он вољна и невољна. Богме га је мој, покојни отац једанпут и прекорио. Сјећам се тога, као да је јучер било: дошао у нас покојни ђед, па развез’о с мојим покојни оцем то о овом то о оном. Стао се тужити и на зла и хрђава времена, те како се тешко живи. А мој ће му покојни отац на то: „Јест бабо, зла су и тешка времена наступила! И ја се опет теби не могу начудити: ти никако да се одучиш од своје старе навике. Бога ми си ко некакав агалар, што му је вазда отворен арар. Добро би било да ти то једном одбациш“, — „хе мој синко, рече ђед не могу ти ја тако, па што год добри Бог да; а даће, ја му се молим!“ Пошље оваковог одговора, мој покојни отац, није му никад више пребацив’о и он је, док је жив био, ћерао своју навику све до своје смрти. Па опет није никад хрђаво био. Ако није им’о

много, а оно му није много ни мањкало; задовољан је био с онијем, што му је Бог дао и што је својим трудом умучио. И то је тек право богатство!

А и јест, Богме, био мој покојни ђед, баш једном човјек. И сад као да га очима гледам: висок ко копље а широк и прсат. Около главе обвио крмез шал. Не знаш шта је црвеније, или крмез, или му образи. Па још сиједа брада и бркови, па све једно другом лијепо доликоваше. Нарави бијаше благе и тихе; једино што му — не било му с овог теже и горе — драго бијаше пијуцнути, знаш онако што се каже, „ради празника“. Но и у пићу не бијаше заједљив и чангрижљив. Кад би се мало накитио и ућеифио, све би у себи нешто сам разговар’о, по највише: „бива синко месела и фараза“.*) Ама шта то ти, ђедо, конташ? упитао бих га ја. Он се на то тргне као иза сна: „Ево се, синко, молим Богу! — одговорио би. —

Кад му дођох у госте, нађох га ће нешто опоравља око јањила. Назовем му Бога и пољубим га у руку. Прими ми Бога и помилова ме руком, а весео Боже што сам му дошао!

„О Каришикушо**) изнеси дер један гуњ!“ И ђед се упути, а ја за њим за кућу, те сједосмо на прострт гуњ у лад под једну велику кошћелу.

Ту се испитасмо за мир и за здравље. Пита мене ђед за свако чељаде у кући, као да се нијесмо виђали има десет година. Сунце бијаше већ нагело западу, само што још није зашло, па већ бијаше почело захлађивати. Тих и благи вјетрић пиркао је те нас прилично разхлађивао. Мало потраја, па чобанице дојавише стоку. Милина бијаше виђети, како овце и јањци блеје и једно друго тражи.

*) Турска изрека и значи: на прилику да речемо

**) Име женине породице.

Боже мој, што је пуста љубав, љубав мајке према одојчету! Та има ли икакве силније и чистије љубави од ове? А о љубави дивно пјева Змајован: „Цијели грешни свијете не заборави, да те држе само крила љубави“. И ако је мој покојни ђед био претурио осамдесету, он и опет домаћиноваше, па се за све стараше и разбираше; па и овога пута пита час за ово, час за оно а млађи му на питања одговараху, док у једно доба упитаће: „Ђе је алаша?“*) Казаше му да се виђала до пред заход сунца у Бошњацима.

Кад се поменуше Бошњаци, мени некуд би загонетно то име, те ћу запитати ђеда: „Бога ти ђедо, ђе су ти Бошњаци и зашто се зову тако?“

Он ми одговори: „Ено видиш, синко, и показа ми руком, оне неколике куће на крај села; то су ти Бошњаци. Давно је то било и мени су ово причали старији од мене: ова џада, куд сад иде кроз बारे па уз гњилаву њиву на ханове: Ђурића, Вејзовића и Темимов па уз Порим, није онда овуд водила већ кроз потоке покрај млиница па кроз Лишане. Ено ти и сад развалина од хана по крај Куртовића млинице. Причају да га је запалио Бајо Пивљанин, као и онај на горњим Зијемљима, што се звао: „Крехин хан.“

— Онаквог хана није било у цијелој Херцеговини, вас је био озидан на „чеп“. Било ти је у њему седамдесет одаја, а на сред њега био је шедрван. И Божје чудо: што је Бајо Пивљанин једном запалио, то се више никад није начинило. Те, ко што ти рекох, џада је ишла кроз потоке; кириције су врвиле сваки боговетни дан, које од Сарајева Дубровнику, а доцније и Метковићима, које опет од Дубровника и Метковића Сара-

јеву и даље. У нашем селу до саме џаде, живила је једна удовица и имала је троје ђеце; а причају да је била красна као упис. Једнога дана, као и обично, чувала она овце око џаде, а наљегле туд кириције од Дубровника за Босну. Ту ти се у њу загледа један Бошњак. Стану ти њих двоје разговарати, а коњи и дружина овог Бошњака оду пут Босне. Еглен, беглен,* па једно друго заволи и Бошњак ти лијепо с њом њезиној кући, па ту и остани и одомаћи се.“ —

— А ма како то ђедо, да он заборави на своје коње, своју кућу и постојбину? — запитам га ја. —

— Хеј мој синко, чудан ти је женски шарт; нед’о ти Бог с њим деврити. —

Па причај ми ђедо што је пошље било с Бошњаком и удовицом. —

Ту ти се, као што ти рекох, — настави старац — он одомаћи и њих се двоје вјенчају и пород изроде. Колико су година заједно живили, то ти не умијем рећи. Дође вакат, па се удовица разболи и умре. Опреме је Богу по закону и однесу на гробље, да је закопају. Но баш кад су је шћели закопати, онда ће ти онај Бошњак, зивикати: — „Нека те људи, немојте је спуштати у гроб; још док је боловала, оставила, ми је тешки божји аманет, да јој га испуним. Чекајте, а ја одох кући да нешто донесем.“ То изрече па као згранут отрча кући.

Људма, који су ту били, за чудо било: какав ли је то аманет и шта ли је он то заборавио код куће? Не потрајало дуго, а ево ти га трчи као без душе и баш кад је дошао близу гробља, прелазећи преко једне стубле, запне му нога и посрне, а лонац, кога је носио, пане и разбије се.

*) Турска ријеч а значи: чопор коња.

*) Турска ријеч а значи: ријеч по ријеч.

Причају, да је та удовица држала некакав лонац под пријекладом више огњишта, те кад је шћела умријети заклела Бошњака, да лонац с њом заједно закопа.

Пошто се Бошњаку разбије лонац, он се више и не шћеде окренути на гробље, као да се тамо њега ништа не тиче, и као да му тамо на гробљу није нико ни познат, већ у један пут као изван себе стаде викати: „а ће су ми коњи? и као бијесан одјури пут Босне од куд се није више никад ни вратио, а ћецу и кућу оставио је за вазда. —

Људи чудећи и снебивајући се закопају удовицу па се разиђу својим кућама. —

Ето отуд су се прозвали „Бошњаци.“

Вечерали смо и полијегали онако

на извану под отвореним небом. Ведро је било као иза туче. По небу јездио је пун мјесец, а негђе у градини ћукао је ћук од времена на вријеме. Но мени су се непрестано врзле мисли то о Бошњаку, то о удовици. Поноћ је преминула, а ја нисам заспо. Сујевјеран нијесам да вјерујем у какве чине и мађије, но опет прича је ту — живо народно предање. Морало је од свега овог нешто бити. Премишљао сам дуго и најзад сам дошао до закључка, да ту нијесу упливисали зли духови и мађије, већ љубав, која је, како рече наш окруњени пјесник, „слијепа сила.“ —

У том размишљању, превари ме сан, и ја сам заспао, тако слатко, као да сам се напио ципра. А ко и не би могао заспати у чистом и мирисном сеоском ваздуху!

Мостар

Огњен.

Р О Б

(ИЗ ЗАБОРАВЉЕНИХ ПЕСАМА).

Без месеца нојца тиха, мека,
Сном увита равница далека,
А пучина неба трепери виш главе,
Повио се ветрић долином, врх траве —
Чудна, бајча ноћ!

И тишина света овладала широм:
Праведни и грешни почивају с миром,
Заћутале тице, а даљина сања,
Изумире шумор тиха лелујања
Кроз шевар и грање, у шапату тајном,
И умире пољем, даљином бескрајном.

Ено, звезда мину преко неба равна,
И оте се пуцањ — доља јечи травна.

Роб измаче један испред дремне страже;
Узбуна се поне — пошли да га траже...

И долина прими несрећнога сужња —
Он без душе бега лица свела, тужна.

Још ако га нађу ови страшни људи...
Нож у руци сену — њим ће пробит груди.
Већ се чују гласи помаме, страхоте;
Још мало, још тренут... и збогом животе.
Ту су... Страшни гласи кроз тишину звоне,
Распознаје лица сени што га гоне,
Као зверје гладно што пустаром лута;
Буктиње им сјајне указују пута.
На домаку већ су... Потера све ближе...
... И рука се диже.
Још ослушну тренут и очајник стаде...
И зајеца боно и ничице паде.

*

Свршено је! Крај је!... И у једном трену,
Детињство му дивно у спомену сену:
Он се сети бајки, бродарица вила,
И сети се среће и мајчина крила,
И слободе златне и храбрих мегдана,
И прошлости целе из младачких дана —
И све уви тама!
Ал' ноћ чува тајну, свог бегунца чува.
Ветар чело хлади што пустаром дува.

*

Тамница је? — Није. Неко место друго.
Раскинуо ланце и бегао дуго.
А потера за њим... За тим пропаст, безна...
— Даље ништа не зна.
И кроз сузне очи поглед небу баци —
А њежних се звезда расипају зраци.
Где је? — Свуд тишина и бескрајна тама
И пољана сама;
Милује га ветрић, чува трава, цвеће,
Потера је прошла — и наћи га неће.

Не осећа умор, нити за глад мари.
Нов почиње живот — онај живот стари:
Слобода га зари!
Малаксао, свео, почива у трави,
А слободни исток почиње да плави.
Ено, зора руди,
И слободом светом испуњава груди,
Пуне ропске студи!

На сумрачном небу гасну звезда сјајна,
 А за робом пуцањ и потеря оде...
 Свуда живи љубав за живот слободе —
 Слобода је живот и вечита тајна!

1883.

М П.

К Њ А З С Р Е Б Р Е Н И

Роман из времена Јована Грозног, од Грофа А. К. Толстоја
 С руског преводи Вукосава Иванишевићева

Глава I.

Р П Р И Ч Н И Ц И

23. Јуна, 1565. г. стиже млади бојарин (властелин) кнез Никита Романовић Сребрени, са много својих војника у село Међедовку, које лежи на 30 врста далеко од Москве.

Књаз је читавих пет година био у Литви, куда га је послао цар Иван Василијевић Грозни, да уговара мир, са краљем Жигимонтом. Али Сребрени није био рођен да уговара мир, а особито са таквим лукавим народом. Краљевски савјетници користиле се искреношћу и простотом младога књаза, те га брзо искушаше о свијем рускијем стварима, и почеше на уговору мира много више да захтијевају, него што треба. Тада се Сребрени не уздржа, него лупну шаком по столу и пред свима савјетницима раскиде царску „грамату“ коју је требало подписати, с ријечима: „О, лукави створови! Ја с вама говорим искрено као с људима, а ви хоћете да ме преварите!“ За овај врући поступак био би Сребрени, по налогу Грознога, одмах кажњен, да, на срећу његову, не стиже од истога цара из Москве вијест, да се мир не уговара, него да се на ново рат отпочне. Тада Сребрени диже војску и одушевљено стаде тући Литавце. Од тога доба, име књаза Никите Сребренога спомињало се, не само по свој Русији него и у Литви.

Спољашност књажева потпуно је одговарала његовој нарави. На његовом, више пријатном него лијепом лицу, видјела се искреност и добро срце. Његове црне очи, засјењене дугим трепавицама, показивале су особиту одважност, а неуредне и помршене обрве, бјеху свједок живих мислих. Лијепо оцртана уста изражаваху поштење, а осмјех — готово дјетињу простодушност. Коса му је била свијетле боје, а црнкаста ократка брада особито му је лицу доликовала. Сребреноме је могло бити 25 година. Раста је био средњег, широкијех леђа, а танак у пасу.

Књаз је био весео и расположен, јер се враћао у своју милу отаџбину. Дан је био особито лијеп, сунце сијаше; то је био један од оних дана, кад сама природа дише некако свечано; кад цвјетићи изгледају свјетлији, небо плавлје, ваздух лакши; кад човјек осјећа на души тако лако и пријатно, као да му је и сама душа прешла у ту природу, па трепери на сваком листићу и љуљушка се на свакој стабљици.

Диван је, јасан је био тај јунски дан, али је књазу, послвије петогодишњег бављења у Литви, изгледао још дивнији и јаснији! И поља, и шуме, и све му је мирисало Русијом! Никита Романовић био је срцем и душом одан своје цару. Како он, тако му, је био одан вас руски народ

јер почетак Иванове владе био је за Русе право златно доба! —

Кад књаз стиже у село, зачу дивне руске пјесме и весеље. Видјело се да је некакав светац, јер се по улицама бјеше искупио силан народ, а момци са дјевојкама играху коло.

— Господине, рече весело књажев стари слуга Михејић, видиш како је лијепо. Дај да се ми мало одморимо, ради коња, па да штогод и поједемо, јер је сит весео, а гладан зловољан. — Ето је и Москва близу! рече књаз, јер није хтјео, да се одмара.

— За Бога, господине, та чуо си да има још прилично до Мосве, него дај да се ми одморимо.

— Па добро, одмарајте се!

— Чујете ли, људи! — поче викати војницима Михејић, доље с коња, да се одмарамо!

Војници сиђоше. Међутим сељани бјеху прекинули пјесму и весеље, па стајаху збуњени.

— Веселите се, браћо, веселите — рече им књаз Никита — ми вам нећемо сметати.

— Хвала ти, рече један постарији сељак, види се да си добар човјек. Ако хоћеш, ево сједи, а ми ћемо ти донијети меда да мало сркенеш за наше здравље. Шта вам је, луде једне — рече он дјевојкама — шта сте се смеле, шта сте се препале, ово је поштен човјек и поштени људи, нису они „опричници“. Видиш, господине, од како су постали у Русији несретни опричници, од тада нашем брату сељаку нема станка на свијету.

— Ама шта то говориш! Какви су то опричници, шта је то? упита књаз.

— А ђаво их знао! Кажу да су царски људи, и да им је од цара заповијеђено да грабе и убијају несретни народ.

— Што? Цар им заповједио? Лажљивци једни! А што их ви не објесите?

--- Опричнике објесити? Ех, господине, види се да си из далека, па их не поз-

најеш! Ономадне их је напало десетеро на кућу Шћепана Михајлова, ено на ону крајњу кућу. Шћепан је био у пољу а они му на жену навалише: „донеси ово, донеси оно.“ Стара им је све изнијела, што је имала. Послије кажу: „дај баба пара“. Јадна стара извадила им је два последна десетака из крпице, а они кажу да им је мало, па је један баца у висину, а други јој разби главу. У то дође Шћепан кући, па кад виђе крваву жену, стаде их псовати. А они ти лијепо њему петљу на врат и објесише га!

Сребреноме срце од љутине залупа.

--- Како? У Русији, близу саме пријестолнице, разбојници грабе и убијају народ? А гдје су ваше сеоске старјешине?

--- Какве старјешине? Од тога нема ништа. Па још да видиш, опричници носе са собом неке знаке: метлу и псећу главу!

--- Шта ли је ово? Опричници? Особити знаци? премишљаше у себи Никита

--- Одма ћу о овоме самоме цару јавити.

Међутим се младеж даље веселила. Један момак представљао је младожењу, а дјевојка --- невјесту. Младожења се клањао осталим момцима и дјевојкама, који су били као бајаги род дјевојчин.

--- Господине тасте - пјевао је младожења --- скухај ми чај!

--- Госпођо пунице, испеци ми колача!

--- Господине шура, оседлај ми коња!

Остали момци и дјевојке окрећали су се пјевајући око младожење и невјесте, најприје на једну, па на другу страну. Младожења је попио чај, појео колаче и истркао коња, па онда тјера од себе вас невјестин род. „Хајде тасте ђаволу!“ „Хајде пунице ђаволу!“ „Хајде шура ђаволу!“ При свакоме овоме стиху он је тјерао по једног момка или дјевојку из кола. Сељаци су се овоме гласно смијали.

Наједанпут зачу се вриска и једно дијете, око својих 12 година, дотрча сво крваво међу сељане. „Спасите, сакрите ме!“ викало је.

--- Шта ти је Ваља? Ко те избио? Да нису опричници?

Сви присутни опколише дијете, које као изван себе дрхташе.

--- Тамо, тамо --- рече он плачно --- чувао сам телад... они прођоше и почеше телад бости сабљама. Дукња их је молила да оставе телад, а они је свежу и узму са собом, а мене....

Нова вриска прекиде дјетињи говор. Неколико жена дотрчаше

--- Несрећа, несрећа! --- викале су оне --- опричници! Бјежите дјевојке, и сакривајте се у жито. Дукљу и Аленку су већ ухватили, а Сергијевну убили на мртвац.

Уто се указа око 50 коњаника са голим сабљама у руци. Пред њима скакаше један црне браде и у црвену капуту. Уз његово седло бјеше привезана метла и псећа глава.

--- Хојда, хојда! викаше он --- кољите живину, режите сељаке, крадите дјевојке, палите село! За мном дјецо! Никог не жалите! Сељаци се разбјегоше куд који.

--- Баћушка! Господине! --- молили су неки кнеза --- смилуј се! Заштити сиротане!

Али кнез међу њима не бјеше.

--- А гдје је господин? питаше онај најстарији сељак. Нема ни њега, ни њихових војника. Ох, јадни ли смо ми сада!

Они вођа црне браде заустави коња. „Еј ти, стари гаду, рече он, овдје је било коло, гдје су побјегле дјевојке?“

Сељак је шутио.

--- На дрво га! --- викао је црни --- кад воли ћутати, нека ћути објешен! --- Неколицина опричника метнуше му петљу на врат.

--- Смилујте се на мене, јадног старца; смилујте се!

--- Аха! Одријешно ти се језик, стари гаду. Али већ касно. Други пут се не шали! На дрво с њим!

Опричници га повукоше. У то вријеме иза једне кућице пукоше неколике пушке и војници Сребренога, заједно са сељацима, нападоше на опричнике. Војника је било у полу мање, него оприч-

ника, али изненадним нападајем побједише. Сам кнез савлада црнога вођу, обори га на земљу, па му стаде кољенима на прси.

--- Ко си ти, лупежу? упита га кнез.

--- А ко си ти? --- рече црни. Кнез му примаче пушку челу

--- Говори ко си или ћу пуцати!

--- Нисам твој слуга, --- рече без икаква страха црни --- а тебе ће објесити, да не узнемирујеш царске људе.

Кнез погледа око себе. Неколицина опричника бјеху везана, неки мртви, а остали се бјеху разбјегли. --- Свежите и овога! рече књаз, чудећи се одважности овога звјерета. --- Бога ми баш јунак! помисли он у себи, само штета што је разбојник.“

---- Погледај господине ---- рече кнезу слуга Михејић, носећи пуно тврдих конопаца са приметним петљама на крају -- види шта носе са собом, хоће да вјешају људе, тетка им стара! -- У то доведоше књазу два човјека, привезана за коњска седла. Један је био старац коврџасте сиједе косе и дуге браде, а други црнак човјек, око својих 30 година.

--- Који су то људи? упита књаз. --- Што сте их свезали?

--- Нисмо их ми везали, него опричници! рече Михејић.

--- Е, па онда их одвежите! --- Чујете лупежи --- рече књаз свезанијем опричницима --- како сте се смјели називати царскијем људима? Ко сте ви?

--- Зар су ти очи испале, па не видиш? рече један од њих --- та зна се ко смо ми! Царски људи, опричници!

--- Сигурно си с неба пао --- рече црни --- кад никад опричника ниси видио? Ја сам Матвеј Хомјак, вјерни слуга Григорија Мукијановића Скуратова --- Бјелчког. Служим цару у опричницима. Наш знак метла, значи, да ми метемо и чистимо Русију од зла, а псећа глава значи, да ми гриземо царске непријатеље. Ето сад знаш ко сам ја, него ми кажи, ко си ти?“ Књаз бјеше исцрпио сво стрпљење,

па не хтједе да даље дуљи, него нареди да их свију повјешају. Тада млађи од оне двојице, што их ослободише, приђе књазу па му рече: „Дозволи ми господине, да и ја нешто рекнем.

--- Говори.

--- Ти, господине, сигурно одавно ниси био у Москви, па не знаш, шта се тамо чини. Него чуј, ако ти је живот мио, пусти их на слободу, заједно са вођом Хомјаком. Не жалим их ја, него тебе господине, и твоју младост. Други пут ако ми падну шака, сам ћу их објесити! --- Књаз га погледа зачуђено. Непознати је говорио искрено, што се виђело из његових црних очију.

--- Ко си ти? упита Сребрени -- па браниш људе, који те у мало не објесише.

--- Ја их не браним, можеш их ради мене свију објесити, него су неколицина од њих побјегла, па кад им се тај Хомјак не би више вратио, онда би сви тебе окривили и главом би платио. -- Књаз се мало умири; видјело се како се у себи бори. Све је ово мирно слушао стари Мехејић, па кад виђе, да ће опричници бити помиловани, рече књазу:

--- Кад им, господине, по доброту срца праштате, а оно ми барем дозволите, да им одбијем по стотину штапа. Нек су у будуће паметнији, тетка му стара! --- И примивши ћутање књажево као потврду, он нареди те одбише свакоме по 50 штапа, не обзирући се на псовке Хомјакове.

--- Ово ти је жива згода! --- рече задовољно Мехејић --- здрављу им неће нашкодити, а хоће их памети научити!... Књаз овдје распушта своје војнике, остави опричнике и хтједе, да се са Мехејићем крене на пут.

--- Господине --- рече му онај млађи непознати --- допусти, да ти се и нас двојица придружимо. Биће нам путовање у друштву веселије, а и сигурније, јер дође ли до боја, више ће савладати осам рука, неко ли четири. Књазу нису изгледали сумљиви ови нови другови те драговољно пристаде и тако се њих четверо кренуше на пут.

Глава II.

НОВИ ДРУГОВИ

За вријеме путовања Мехејић се свакако старао да дозна, ко су и шта су њихови нови другови, али на сва питања, они су кратко и загонетно одговарали.

--- Ух, тетка му стара --- рече сам у себи Мехејић --- што су вјешти! Човјеку се чини, да си их већ за пете ухватио, а они ти шмиг између прста! Никад ништа докучити од њих. Мрак се хваташе и Мехејић приђе Сребреноме.

--- Господине! Јесмо ли паметно учинили, што смо примили ову двојицу са собом? Некакви су загонетни. А и јаки Богами ми, види им само леђа, ништа ужа од Хомјакових. Да нису и они какви разбојници?

--- Па макар и били --- рече немарно књаз --- ипак ће нам помоћи ако нас напану опричници.

--- Ко зна, врана врани очи не вади. Па и говоре између себе некаквијем језиком, да их ја, тетка му стара, ништа не разумијем. Ја вам кажем, чувајте се господне!

Мрак биваше све гушћи. Мехејић и књаз ушутише. Чуо се само коњски тапат. Путовали су кроз густу шуму. Један од оне двојице запјева пјесму, па му се и други придружи.

Ово пјевање ноћу, кроз густу шуму и последије свију дневних догађаја чудновато је у пливисало на књаза -- он се сневесио. Подсјети се на прошлост, на свој одлазак из Москве прије 5 година, и пренесе се у мислима у ону црквицу, гдје је при одлазку слушао Службу Божју, и гдје је, кроз шапат народа и црквено појање, долетио до његових ушију њежан и сладак женски глас, којег он није могао за цијелијех 5. г. заборавити. „Збогом књаже --- говораше му тај глас --- ја ћу се надати, и Богу за те молити!... Она су двојица још пјевала. У пјесми се говорило о брдима и долинама, о Матушки Волги, и о чеме се још није говорило у тој дивној пјесми?!

Нечије звиждање трже књаза из мисли, а у исто вријеме искочише, иза дрвећа пред њих два наоружана човјека, па један ухвати књажева коња за узде, а други књаза за руке, да се није бранити могао.

--- „Шта је ово --- викну Михејић, кога такођер ухватише неки људи --- ах, тетка му стара, шта ће сад бити?

— Ко иде? зачу се из мрака нечији груби глас.

--- Бабино вретено! — одговори млађи пратилац књажев.

— У ђедовој обући! --- рече мирно груби глас.

--- Та ово су наши --- викну још неколико гласова из мрака --- па докле путујете земљаци?

--- Не треси јабуке! Пусту пшеницу нека расте! продужавао је неразумљиво књажев пратилац.

Руке, које су књаза држале, пустише га, а коњ осјетивши слободу стаде опет хрзати. --- Ето видиш господине --- рече му они млађи --- говорио сам ти, да је боље у четверо путовати. Дај сада да те допратим до млинице. Ту ћеш наћи себи конак, а коњима храну, а одатле ти је и Москва на прагу.

--- Хвала вам на услугу --- рече књаз --- кад вас опет гдје сретнем, нећу заборавити, да сте ми сада живот спасили.

--- Не треба ти нама да захваљујеш, него ми теби. Бог зна да ли ћемо се више срести у животу. А ако би се средили, онда знај, да, руски човјек добродобрим враћа и да смо ти ми вазда одане слуге.

--- Хвала вам! А зар ми при растанку имена нећете казати?

--- Ја имам неколико имена, рече они млађи, за сад сам Вањуха Прстен, а послвије ће ми се, можда, и друго име наћи.

У том стигаше пред млиницу. Не гледајући на глуво доба, коло се у води вртило. На звиждање Прстена указа се млинар, чије се лице у мраку није дало препознати, али се по гласу видјело да је старац

--- А, ти си то? рече он Прстену --- ја ти се нисам ноћас надао, па још с путницима. У мене нема ни сијена ни вечере!

--- Прстен му нешто рече на непознатом језику. Старац нешто одговори, затим придоду руски: „ја бих сам рад био, али очекивам ноћас госта, и то каква госта да вас Бог сачува!“

--- А она мала собица? упита Прстен

--- Пуна брашна.

--- А она друга? Јеси л' чуо старче, да им се одма нађе конак, сијено и вечера. Ја те познајем, мене не превари лако!

Млинар их доведе у једну собицу, у којој је било доста слободна мјеста. Док је он отишао да ужеже луч, Прстен и друг му поздравише се и растадоше са књазом.

Ако вам устребам --- рече Прстен --- а ви упитајте млишара, па ће вам казати за ме. Још те молим, господине, не хвали се у Москви, да си излупао слугу Маљуте Скуратова.

--- Види ти --- рече у себи Михејић --- пусти разбојника, не вјешај га, па се још, тетка му стара, и не хвали да си га хтјео објесити. Не брини се ти, брате --- рече он гласно --- није нама стало за тога Маљуту. Господин ће се самоме цару жалити

Млинар донесе ужежен луч и нешто за вечеру. У његовијем цртама било је помијешано лукавство и добродушност.

Вечеравши и помоливши се Богу, књаз и Михејић легаше да спавају, а старац удуну луч и изиђе.

— Господине --- рече Михејић --- боље би било, да смо одма одпутовали у Москву, него да спавамо у ђаволој млиници.

— Зар ти је ружно овдје?

— Вала није, и спавати ми је лијепо, и вечера је била укусна, али је главно то, што је овдје домаћин — млинар.

— Па нек је млинар?

— Е незнаш ти, господине, да је свакоме млинару ђаво рођак. Тетка му стара!

— То је народна измишљотина!

Михејић зијевну и придода сањивим гласом :

— Шта мислиш књаже, какав је човјек они Матвеј Хамјак, што га ти хтједе објесити ?

--- Ја мислим разбојник.

--- И ја мислим. А, шта ти се чини, књаже, какав је човјек они Вањуша Прстен ?

--- Ја мислим исто разбојник.

--- И ја мислим. Само је ови разбојник мало поштенији . . . од онога. А шта се теби чини књаже, . . . који је . . . поштенији, Хамјак . . . или Прстен ?.. Тетка . . . му . . .

И не чекавши одговора Михејић захрка. Мало послије њега заспа и књаз . . .

Глава III.

ВРАЧАЊЕ

Мјесец је већ изишао, а звјездице свјетлуцају по јасном небу. Полуразрушена млиница и коло, освијетљени су сребренастом свјетлошћу. Наједанпут зачу се коњски тапат и неко заповједајућим гласом викну: „Еј млинаре!“ Видјело се, да нови гост није научен чекати, јер поче још јаче да виче :

--- „Еј млинаре! Изиђи или ћу те на комаде разрезати!“

--- Лакше, за Бога, баћушка књаже, лакше, зачу се млинаров глас - имам гостију, спавају. Ево сад ћу одма изиђи, само да сандук затворим. --- „Одма излази, стари вукодлаче --- викну они, кога млинар назва књазом --- зар ниси знао, да ћу ја ноћас доћи? Како си смио примати путнике? Одма их истјерај напоље!“

--- Не вичи, књаже, молим те. Како ћу ја путнике тјерати. Они нам неће ништа сметати, јер спавају. Само да их ти ниси пробудио?

--- Па добро. Али чувај се, старче, ако ме ти за нос вучеш, кајаћеш се. Нема на свијету казне, каквом ћу ја тебе казнити!

--- Умири се, баћушко. Шта изиђе, то ћу ти и казати, а што се послије догоди нисам ја крив. А ако ли ме ти мислиш казнити, онда ја нећу ни почињати врачање.

--- Не бој се. Ја сам се шалио. -- Он привеза коња за једно дрво. Био је висока стаса, лијеп, млад и богато обучен.

--- Научи ли књаже, оне ријечи? - упита млинар.

--- Научио сам и ево носим, као што си ми рекао, ластино срце.

--- Па ни то не помаже ?

--- Не помаже ни то. Неки сам је дан видио у башти. Чим ме спази поблијети и побјеже.

--- Дозволи да ти нешто кажем, само се немој љутити.

--- Говори, старче.

--- Говорио бих, али ме страх . . .

--- Говори! викну нестрпљиво књаз.

--- Слушај, баћушка, да не љуби она кога другога ?

--- Другога? Кога другога? Мужа? Онога старца ?

--- А ако --- устезаше се млинар --- а ако она љуби другога, не мужа?

--- Ух, ђаволе — викну књаз — шта си изрекао? Та да могу и посумњати на кога, својом би му руком срце ишчупао! --- Млинар се уплаши.

--- Старче — продужи мирније књаз -- помози ми. Смела ме проклета љубав! Шта ја нијесам радио?! По цијеле бих се ноћи пред иконом молио --- али себи мира нисам измолио! Оставих мољење, па стадох на коњу скакати по пољима и ливадама, од јутра до мрког мрака --- а мира не добих! Почех пити, скитати се али ни у пићу не умирих се! Бацих све и уписах се у опричнике. Највише сам ја грабио, робио, и убијао, па ни крвљу не умирих тугу. Свак ме се боји, цар ме воли, а народ проклиње. Име књаза Атанасије Ивановића Вјаземског, постало је исто страшно, као и име Маљуте Скуратова! Ето до чега ме довела несретна љубав, изгубио сам душу своју. Та шта ме се она тиче, ни на дну ми пакла неће бити горе, него сада . . . Шта је, шта си издречио, старче, на ме очи, као говече, или мислиш да сам полудио? Није полудио Атанасије Ивановић Вјаземски, још је тврда ова несретна глава. Па то ми и јест тешко, што не могу да полудим! ---

Млинар је слушао књаза и бојао се његове плахе нарави, бојао се за свој живот.

— Шта шутиш, млинаре! Зар немаш какве траве, да ми помогнеш? Говори ми траве које знаш.

— Има пуно трава: бодљикац - трава, бере се уз Петров пост и помаже у боју. Има тирлич-трава, расте близу Кијева, ко је уза се носи, неће се на њ цар никад наљутити. Има још плакавац-трава, ко је пије, свак ће га се бојати.

Вјаземски се тужно осмјехну. „И онако ме се боје — рече он — не треба ми твој плакавац. Говори даље!“

— Има Адамова глава, близу језера расте и дарове доноси. Голубац-трава чува од међада. Има рикавац-трава, кад је уза се носиш, нећеш се утопити.

— А зар незнаш траву, да дјевојка силом заволи.

— Не знам књаже, Бога ми — рече збуњено млинар.

— А имаш ли барем траву, да љубав утиша?

— Ни такве нема. Има трава што умртви човјека на мјесту.

— Вуци се и ти и твоје траве, стари гаду! — изадрије се Вјаземски.

Млинар ућута.

— Старче — викну Вјаземски, шчепавши га за врат — дај ми ту траву, дај одма, чујеш ли, одма! --- Млинар виђе, да му је куцнуо пошљедњи час. Наједанпут Вјаземски га пушћа и клекну пред њим на кољена.

— Смилуј се старче --- јецаше он --- богато ћу те обдарити, свега ћу те златом премјерити, само се смилуј!

Млинар се још већма уплаши: „Књаже, бојарине, шта ти је? Освјести се, та ја сам убоги Давидић --- млинар.“

— Нећу устати, док ми не помогнеш.

— Књаже, књаже — рече дркћућим гласом млинар — устани, вријеме пролази, брже на посао.“ Књаз устаде. „Почињи -- рече он — ја сам спреман.“

Оба ушутише. Све бјеше мирно, само се коло у води окрећаше.

— Ти књаже гледај под коло, а ја ћу врачати. Старац прилегне к земљи и стаде нешто шапутати. Књаз гледаше под коло. Прође неколико минута.

— Шта видиш књаже?

— Видим као неки бисер, новце...

— Бићеш књаже најбогатији човјек у Русији. Гледај даље, шта видиш?

— Видим као да се сабље тару једна о другу, а из међу њих злато?

— Бићеш славан у боју. Брзо гледај даље.

— Сад се ено вода помути... ено по-црвени... крв! Шта ово значи?

Млинар ћуташе.

— Шта значи старче?

— Доста књаже, не ваља дуго гледати под коло.

— Ено неке жиле кржаве.

— Хајдемо књаже, доста је!

— Чекај! Ено тестера са зупцима, а испод ње крв пљуска.

Млинар га хтједе силом одвући.

— Чекај старче, мени је зло, у глави ми се окреће, кости ме боле. Ох!

И књаз сам одскочи од кола. Изгледало је, као да је све разумио.

Дуго су шутили обојица, док не рече Вјаземски:

— Хоћу да знам љуби ли она кога другог, не мужа!

— Имаш ли какву њену ствар?

— Ево, ово сам нашао код њених баштенских врата. — Књаз показа плаву пантљику.

— Баци под коло!

Књаз баци. Млинар му донесе нешто у земљану лонцу.

— На, пиј! --- рече он. Књаз сркну неколико пута.

— Сад гледај, видиш ли што?

— Њу, њу!

— Саму?

— Не, није сама. Ено их двоје; с њоме један млад, лице му добро не видим... Чекај! Ено се приближује једно другоме... све ближе, ближе. Анатема! Ено се љубе! Да си проклет старче, да си проклет!

Књаз баци млинару шаку новаца, одријеши коња, ускочи на седло и не-стаде га у помрчини. Опет настаде око тајанствене млинице мртва тишина, само се коло у води окрећаше и лупаше...

Глава IV.

ДРУЖИНА

АНДРИЈЕВИЋ И ЊЕГОВА ЖЕНА

Велика је разлика у Москви сада и прије 300 година. По обаламаријека: Москве, Јаузе и Неглине налажаху се ниске дрвене кућице, покривене сламом, и већ од старине поцрњеле. Између тих кућерака уздизаху се шарени зидови Кремља и Китај-града. Многобројне цркве дизаху поносито своје златне главе небу. Између кућица простираху се поља и шумице. Ријека Москва бјеше покривена мостићима, а око ријеке Јаузе и Неглине, налажаху се многобројне млинице. Све то даваше Москви живописан изглед! Али што је најљепше — то су манастири, који са својим бијелим оградама изгледаху, као засебни градићи. Над свима зградама уздизаше се храм Покрова Богородичина, кога је сазидао Јован Грозни, за спомен заузећа Казана, и који се сада зове храм Василија Блаженог. Свак се чудило овом дивном храму, богатству и украсима, и дуго је народ руски захваљивао Бога и славио цара, што му је сазидао овакву дивну светињу. Уопште Руси нису жалили новаца за цркве, него су их украшавали огромним иконама и другим драгоценостима. Али су се зато мало о својим кућама мислили.

Једина кућа, што је била лијепа, то је Дружине Андријевића Морозова. То вам је пространа и висока кућа, са дивним стубовима и нацртима. С једне стране уз кућу налазила се домаћа црква, а с друге лијепа и пространа башта, пуна разног воћа и поврћа. Кућа је била заиста дивна, а имала је и за кога бити!

Бојарин Дружина Андријевић и тијелом и душом снажан човјек, ожени се не гледајући на своје старе године, првом москов-

ском љепотицом Јеленом Димитријевном, кћерком богатог Плешчејева-Очина. Без оца и мајке, а са таквом љепотом, примала је често Јелена увреде од царских љубимаца, па се за то и удаде за Морозова, он је постао њен покровитељ, и свако је знао, да је тешко ономе, ко увриједи онога, чији је покровитељ Дружина Андријевић.

Много је љубимаца царскијех желило да се Јелени допадно, а особито књаз Атанасије Ивановић Вјаземски. Он јој је слао дарове, у цркви према њој стајао и скакако на коњу испод њених прозора, али му је све било узалуд! Дарови су му натраг враћани, а при сусрету с њим, Јелена се вазда мргодила и главу окрећала. Ово додија Вјаземском, те се цару потужи, а овај му обећа, да ће сам послати сватове по Јелену Димитријевну. Чувши ово Јелена пође у цркву са својом пратиљом, гдје се Богу молила и гласно плакала. У цркви никог не бијаше, али кад Јелена устаде угледа иза својих леђа бојарина Морозова, у долами од зелене кадифе.

--- Што плачеш Јелена Димитријевна? --- упита Морозов. Јелена се обрадова кад виђе бојарина. Он је био пријатељ њених родитеља, па је Јелену често пута походио и тјешио. Јелена га је поштовала као оца, и све му мисли повјеравала. Само му једне мисли није повјерила, него је затајила од бојарина и себи и њему на погибију.

Па и сада, на питање Морозова, она му главног узрока своје туге не каза, она му не каза, да је одавно заволила књаза Сребренога, него само, да је цар на силу удаје за Вјаземског.

--- Јелена Димитријевна --- рече бојарин --- ти сада не волиш Вјаземског а мислим да никога не волиш, па се стрпи, заволићеш и Вјаземског.

--- Не, никада --- викну Јелена - никада га заволити нећу!

Бојарин је са саучешћем посматраше.

--- Јелена Димитријевна --- имам један излазак да те спасем.

Слушај! Ја сам стар и сијед, али те љубим, као кћер своју. Размисли се Јелена, буди моја жена! Пристајеш ли?

--- Пристајем --- обрадова се Јелена и клекну пред Морозова. Обрадова се и бојарин Јелениној радости, али се не досјети, да је то била радост утопљеника, који се и за сламку хваћа. Он је диже и пољуби у чело. --- „Дијете моје --- рече он --- закуни ми се на крсту, да нећеш никад осрамотити ове моје сједине. Закуни се ево овдје пред Спаситељем.“

--- Закљичем се --- прошапута Јелена. Бојарин зовну свјештеника, који брзо сврши вјенчање, па кад се јавише царски сватови по Јелену, она је већ била жена Дружине Андријевића Морозова. Јелена се није по љубави удала за Морозова, али се заклела, да ће му бити вјерна, па се ријешила, да тврдо одржи своју заклетву. Па зашто она и не би љубила Морозова? До душе, он није био млад, али га је Бог свачијем обдарио и здрављем и добротом, и поштењем, па и богатством. Једино га Бог није обдарио царском милошћу. Чим дозна цар Иван Грозни, да су његови сватови закаснили, намисли казнити Морозова. Он га зовну на ручак, па га сједе не само ниже Вјаземског, него ниже и Бориса Годунова, који није имао никаква чина ни порјекла.

Морозов не устрпље, него устаде и рече цару, да стари Дружина Морозов није научио сједити ниже Годунова. Цар се још већма наљути и заповједи Морозову, да му не иде више на очи, и да запушти косу и браду све дотле, док је на њему царска „не милост“.

Тако сад иде бојарин у скромном одијелу, запуштене косе и браде.

Њему је жао, што је пао у царску немилост, али он није понизио своје порјекло, није сјео ниже Годунова!

Морозов је био гостољубив и милостив према сиротама. Он је свакога пазио,

а особито своју младу жену Јелену. А и она је свако јутро и вече клечала пред иконама и Богу се молила за његово здравље.

Јели била крива, Јелена Димитријевна, што јој се вазда пред очима престављао млад витез на коњу, са буздованом у руци, а пред њим раштркане литовске чете?

Је ли она била крива, што је лик књаза Сребреног пратио у сну и на јави, шапутајући јој: „Јелена, ти ниси одржала своје ријечи, ниси чекала на мој повратак, ти си ме преварила!..“

1565. год. 24. јуна свечано је славила Москва свога свеца Ивана-Купалу. Звона су са свију цркава брујала. Послије службе, народ се по улицама веселио. То је трајало до подне а на подне свак се разишао и улице остадоше празне. Само су још по крчмама пировали неки богато - обучени витези. Сви су били пјани: неки су лежали по улицама, неки пјевали, а неки спавали. Коњи су им били привезани за крчманска врата. Уз свако седло бјеше привезана метла и псећа глава.

У исто вријеме пролажаху том улицом два коњаника. Један бјеше у скупоцјеном од црвене кадифе капуцу и бијелој шубари, испод које се вијаху густе русе косе.

— Михејићу — рече он другом коњанику — видиш ли ове пјане људе?

— Видим господару. Како су се напили, тетка им стара!

— А видиш ли, шта им је уз коњска седла привезано?

— Видим: метле и псеће главурине, исто као у оног разбојника Хомјака. Заиста су царски људи, док у Москви смједу овако живјети.

— Бога ми смо ми, господине, сварили себи врућу чорбу, што смо их онда излупали!

Сребрени се намргоди. „Хајде упитај -- рече он -- гдје живи бојарин Морозов?“

— Чујете ли, добри људи -- викну Михејић -- знате ли гдје је кућа бојарина Морозова?

— А што ти питаш за оно псето, а?

— У мога бојарина, књаза Сребреног, има писмо за Морзова, од војводе Пронског.

— Дај овамо то писмо!

— Шта? шта? тетка ти ста... шта ћеш, јеси ли полудио? да ти дам писмо?

--- Одма овамо писмо. То Морозов хоће да изда баћушку цара!

--- Ух лупежу --- викну Михејић --- као да се мој господи дружи са издајцима!

--- А, ти се још свађаш? Вежимо га, браћо!

У то упаде Сребрени међу опричнике. „Натраг“, викну он таквим гласом, да сви оступише --- Ко се усуди прстом кренути обог човјека, главу ћу му размрската! ---

Опричници се збунеше, али их нови другови охрабрише, и они опколише књаза. Заиста му не би издобрило, да се не зачу у близини нечији глас, који пјеваше псалом. Опричници с побожношћу стадоше. По улици иђаше један човјек обучен у дугу кошуљу до земље. На њему звечаху жељезне вериге опасане по голу тијелу. У руци држаше бројанице. Његово блиједо лице показиваше сушту доброту, око усана играше му наиван осмјех, а очи гледаху некако мутно и неопредјељено. Опазивши Сребреног он престаде пјевати, примаче му се и гледаше му у лице.

--- Ти, ти! --- рече он чудећи се --- шта ћеш ти овђе међу њима?

И не дочекавши одговора он стаде пјевати: „Блажен муже иже не идет на совјет нечестивих!“ Опричници са страхопоштовањем слушаху, али он на њих и не погледа, него опет гледаше Сребреноме право у очи.

— Никитка! Никитка! — рече он климајући главом — гдје си дошао? Сребрени никад није видјео овог човјека, па се зачуди, одакле му име погоди.

— Зар ме ти познајеш? упита он. „Блажени“ се насмија.

— Ти си ми брат — рече он — одма сам те познао. Ти си исто блажени као и ја. Па ни памети немаш више од мене, да имаш не би овдје дошао. Ја ти видим срце. Оно је у теби чисто, чисто. Ми смо обадва блажени. А ови — он показа на опричнике — ови нам нису својта. Нису! Боже сачувај!

— Васја — рече један опричник — треба ли ти што? Хоћеш ли новаца?

— Не, не, не, одговори блажени — ништа ваше нећу. Васја ништа од вас неће узети, него кажи Никитка оно што вас пита.

— Божји човјече — рече Сребрени — ја сам питао, гдје живи бојарин Морозов.

— Дружина? Они наш? Они праведник? Само што се никоме не клања. А брзо ће се поклонити, да се никад не дигне.

— Гдје му је кућа? упита Сребрени.

— Нећу ти казати — рече блажени — нећу казати, нека други кажу. Нећу те у зло слати! И он оде пјевајући прекинути псалом.

— Хоћете ли ми већ казати кућу Морозова? упите Сребрени опричнике.

— Хајде све право — рече један --- па кад окренеш на лијево, ту ће ти и бити кућа старога гаврана.

Кад књаз пође, опричници почеше за њим викати:

--- Еј ти --- рече један --- поздрави Морозова, нека се спрема брзо на вјешала. Дуго је живио.

--- Па и себи то исто препоручи --- придода други. Али се књаз не обзираше на те псовке.

--- Што ли ми је хтио рећи блажени?, мишљаше он. Зашто ми не каза кућу Морозова, па још каже, да ме неће на зло слати? — Идући тако, књаз и Михејић среташе још много опричника. Сви су били пјани, једном ријечи, видјела се на сваком кораку njihova грубост и распуштеност.

АЛЕКСАНДАР VI БОРЦИЈА ПАПА РИМСКИ

(По Ранке-у, Дирију и савременицима: Томазу Томази, Гвичијардину, Бурхарду, Н. Макијавелију и др.)

Родерик Ленцуоло Борција — тако се зваше Александар VI пре но што поста папом — рођен је у Шпанији, 1430 или 1431 год.

По мајци је доводио своје порекло од краљевске лозе, те се, пре но што баци очи на тијару, истицао као претендат на круну Арагоније и Валенције.

Још док је био дете, опајало се да је ванредно оштроуман, а када одрасте, јако је напредовао у правним наукама. Поставши најпре адвокатом, прочуо се у вештом расправљању најмучнијих спорова. Али, на скоро му то додија, те ступи у војску, у којој му је био и отац, те и ту показа да је храбар и неустрашив. Ну, и војна му служба поста несносна, нарочито откада му умре отац, оставивши му големо имање, те је он напусти и поче живети по својој вољи, ништа не радећи.

У то доба ступи он у љубавне везе с једном удовицом, која имаће две кћери, па кад удовица умре, узе Родерик девојке под своју заштиту. Једну од њих даде у манастир, а по што она друга беше изванредна лепотица, задржа је код себе као љубазницу. Беше то чувена Роза Ваноца, с којом он изроди петоро деце: Фрању, Цезара, Лукрецију и Гифроја; петоме се не зна имена.

Живећи овако, далеко од јавних послова, Родерик се беше предао и срцем и душом родитељској бризи око своје деце. Ну, не прође много, а он сазнаде, да му је ујак, који га

је као рођена сина пазио, изабран за папу, под именом Каликста III. Ово Родерика ни мало не обрадова, јер беше толико заљубљен да је и заборављао помишљати на славу, па се шта више плашио, да га нови папа силом не увуче у јавне послове. С тога, у место да потрчи у Рим, као што би у таквим приликама радили папски рођаци, он само што писа ујаку, честитајући му узвишење на папски престо, желећи му дуг живот и срећно паповане и молећи га, да и даље према њему остане добар.

Како око свакога, тако и око овога папе, улагивали су се многи ласкавци; те с тога, овакво Родериково понашање унаде у очи Каликсту III. Позната му је била Родерикова подобност, па му се она сада учини још већа. За то с места одговори Родерику да одмах дође из Валенције у Рим, чим прими његово писмо.

Сем тога, што је срећно живео у љубави, Родерик беше и богат. Бурне страсти, што су га, пре тога, на сваком кораку пратиле, беху се сада у њему притајале, те се плашио повратити се у буран, јаван живот. Па за то оклевах се спремом за одлазак, не би ли како Каликст на њ заборавио.

Ну, све у залуд. Након два месеца, римски један прелат, послан од папе, дође Родерику, доневши му постављење на звање, што доношаше годишњег прихода двадесет хиљада дуката и одлучну папину заповест да с места дође.

Родерик се мораде повиновати.

Ну, по што се не могаше одвојити од своје љубазнице, то пође и Роза, само другим путем. Док он иђаше у Рим, путоваше она у Млетке, у пратњи двојице вјерних слугу и под заштитом једнога шпанског племића, по имену Мануела Мелхиорија.

Каликст III дочека Родерика као сина. Постави га, у брзо једно за другим, архиепископом од Валенције, па кардиналом — ђаконом и вице — канцеларом. Уза све ово, одреди му четрдесет хиљада дуката годишњег дохотка; те, на тај начин, у својих непуних тридесет и пет година, Родерик поста и богат и силан, као неки владалац.

Из најпре се устезао примити кардиналско достојанство, јер га оно везиваше за Рим, па је стога радије хтео бити какав други старешина црквени, те да буде слободан похађати своју љубазницу и своју породицу. Ну, откада му једнога дана ујак Каликст напомену, да ће га моћи кад год и наследити на папскоме престолу, Родерику беше пред очима само мисао, што му ујак ули у главу.

И тако од отога дана, млади кардинал Родерик поста онако крајње лицемеран, поста прави демон у облику људском, каквог је и када на земљи постојало. Отада се понашао са свим другачије. Говораше понизно и покајнички, иђаше погнуте главе као онај, што носи на себи терет својих пређашњи грехова, правио се да презире благо, које је стекао, те тврђаше да оно, по што и јесте сиротињско, мора се сиротињи повратити; проводио је читаве дане по црквама, манастирима и болницама. И тако је — како вели један његов животописац — текао на очи самих својих непријатеља глас Соломуна, што се мудрости тиче, Јова, што се

тиче стрпљења и Мојсија, што се тиче проповедања Божје речи.

Тада је само једна једина особа познавала кардинала Родерика, а то је Роза Ваноца. Једина она могаше оценити, од колике су вредности речи побожнога овог кардинала.

Корисно је било по Родерика, што се овако градио свецем, јер му заштитник Каликст III умре, након паповања од три године, три месеца и деветнаест дана, те отада, Родерика могаху штитити од непријатеља и завидљиваца само његове лепе одлике. Па опет за то, за цело време паповања Пија II био је он одвојен од јавних послова, и тек за време папе Сикста IV, по нова се истиче на јавност. Овај му папа поклони опатију у Субијаку и посла га за својега легата код краљева Арагоније и Португалске. А, тек за владе Инокентија VIII, одлучи он довести у Рим своју породицу.

Ову доведе онај исти дан Мелхијор, па се отада издаваше за мужа Ваноцина и узео име грофа Фердинанда од Кастиле. Кардинал Родерик дочека племенитог овог Шпанца, као својега земљака и пријатеља.

Градећи се да живи склонито, дон Мелхијор узео под закуп кућу у једној од споредних улица, крај обале Тибра. Па, пошто би провео по вас дуги дан у молитви, у оближњој цркви, кардинал Родерик долазио би у ту кућу, и тада се показивао онакав, какав је и био у истини. Веле, да су се тада отпочињали најскареднији призори. Отац је проводио родоскврну љубав са својом рођеном ћерком, Лукрецијом, па су то исто с овом радила и њезина два рођена брата, Франја и Цезар.

Кад оваки гласови узеше све већега маха, Родерик посла Цезара на науке у Пизу, а Лукрецију удаде

за једнога младог, арагонског племића, да би атко свет ућуткао. Тако оста одселе у кући само Ваноца са друга своја два сина.

Овакво је стање било, када умре папа Инокентије VIII, којег ће Родерик наследити под именом Александра VI.

Као што је познато, по смрти свакога папе, скупља се у папски двор, Ватикан, Конклаве, т. ј. сабор од кардинала, који одатле не излази докле год новог папу не изабере.

Врло се занимљиво о томе прича у животописима Александра VI Борџије.

Већ од 9 августа 1492, васколики Рим беше на ногама, у нестрпљењу, ишчекујући избор новог папе. Светина се у грдним гомилама гурала по просторијама испред Ватикана, па и по оближњим улицама, пела се по околним здањима и стубовима, и гледала по прозорима. Сва та гомила света упрла беше поглед на један димњак на Ватикану и чекала, кад ће престати дим из њега излазити, што је био знак, да је избор папе већ свршен.

Рим је прави град избора. Од својега постања па све до најновијега доба, скоро кроза двадесет и шест столећа, непрекидно је он себи бирао краљеве, трибуне, царе и папе. А, сад је био у великој грозничавој трзавици, јер, у то доба, избор новог папе беше догађај од великога значаја по цео свет. Од онога, ко буде изабран за папу, зависиће, хоће ли бити реда или нерета, правде или подмитљивости, мира или рата.

И, веле, да никад, откако се први наследник св. Петра посадио на папски престо па досле, није било оволикога узбуђења.

Не беше ово без разлога. Јер Инокентије VIII, којег називаху

оцем својега народа, за то што је увећао број својих поданика са осам синова и толико исто кћери, пошто је као развратник провео свој живот, беше умро, у великим мукама, а за то време је — ако је веровати дневнику Стевана Инфесуре — двеста двадесет убиства почињено по улицама римским. И тада, као и обично по смрти папе, власт беше дошла у руке кардиналу, председнику Конклава, који постаје суверен све до избора новог папе. Ну, по што је овај имао стотину које каквих брига: да кује новац под својим именом и грбом, да скине папски печат с прста умрлог папе, да даде обући, ошишати, намазати и балсамисати лешину, спустити, на девет дана после мртвачкога спровода, ковчег с покојником у привремени гроб, у којему умрломе папи ваља остати, докле му не дође наследник на место његово, те да га смести у сталну гробницу; зазидати врата од Конклава и прозор на балкону, одакле се оглашава избор папе, то није имао ни часка времена бринути се о полицији; те тако су убиства мучка отела маха па се на сва уста тражила крепка рука, која, ће мир и поредак васпоставити.

Узалуд је светина чекала 9 августа.

Ну, чим опет свану, све се понова згрца онако исто као и јуче на тржиште ватиканско, где се то уобичајени тренутак, а то је у десет сахата из јутра, опет изви дим из онога димњака, што је значило, да ни један од кардинала још није добио већину.

Међу тим, поче се проносити глас да су у изгледу три кандидата: Родерик Борџија, Јулијан де ла Ровера и Асканијо Сфорца.

По сред ове узнемирене светине, чуше се сад црквене песме. Беше то литија, наређена од кардинала-пред-

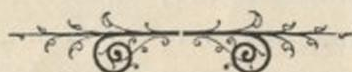
седника, да би се од Бога измолио избор папе. Она је застајала пред главнијим, богородичиним киповима и пред црквама, што су највише похађане. Чим угледа сребрно распеће, што беше на челулитији, у гомили света наста најдубља тишина и свак клече на колена. Литија је, сем религиозне, имала и политичку цел; јер, по што она прође, наставине се и даље шале и смех, али пређашње вике и претње нешта. Кардинал —

председник, не беше дакле промашио циља својега.

Сутрашњи дан — 11 август 1492 — освану буран и облачан.

Око девет сахата поче беснити страшна олујина, али се светина не разиђе. А кад стаде избијати десет сахата, беше она опет упрла очи у димњак ватикански; па, кад и последњи сахат откуца и дима нешта, наста урнебесна вика: *Non v'è fumo!* Нема дима!..., што ће рећи: Добисмо папу!

--- НАСТАВИЋЕ СЕ ---

Становници Ватикана и Папин Двор ИЗ КЊИГЕ ХЕКТОРА ФРАНКА „AUS VATICAN“.

ПРЕВЕДЕНО С ПИШЧЕВИМ ОДОБРЕЊЕМ.

Вознато је, да је Ватикан највећа палата у Европи. Да л' у њему има 11.000 или 4000 соба, то још није изведено на чисто, али је сигурно, да Ватикан има више становника од какве мале провинцијалне вароши, и ако већи део огромнога простора заузимају музеји, галерије, станце, лоџије, капеле, књижница и тајни архив католичке цркве. Из времена владе Папе Гргура XVI, (1842. г.), има један списак становника Ватикана, папиних дворана и послуге. Укупно их је било 1418 лица, не рачунајући у то помоћно особље и небројене занатлије, који непрестано раде у палати. Од свих тих лица у палати је становало 933, а изван палате 485.

У старој ђачкој песми пева се „Дивно живи Папа на овоме свету“, али је и то, као и све људске ствари, само делом истина. Модеран богат аристократа или финансијски барон јамачно се не би задовољио станом и кућанством једног Папе; он би нашао, да је број дворана и соба врло

мали, да су њихов намештај и опрема са свим прости, а послуга да је са свим недовољна. Па тек скромни начин живота једног Папе! Ни ручкова, ни соареа, ни концерта, ни игре, нити каквих уживања, већ највише шетња у музејима или у књижници, или, кад допушта време, у ватиканској башти (Boschereccio). Напрема овој празнини и једноликости живота стоји оно што их чини да се могу сносити: величанство положаја врховног поглавара католичке цркве, осећање највишег духовног ауторитета, и с тим везане моралне дужности, као и једва прегледан непрекидни рад црквене владе и светске политике. Да ли би онај, ко познаје прилике и чињенице, могао запевати: „Дивно живи папа на овоме свету“ — о томе нека расуди читалац. Живот једног Папе је пун рада и отказања, а врло сиротан људским радостима.

А тако није увек било. У пређашњим столећима бивало је Папа, који су се, као права деца овога света, што је могућно

мање бринули о својој цркви и остатак живота проводили као кнезови у уживању и весељу. И ако то нису биле више оргије, као у време Александра VI. и Леа X., ипак се у Ватикану живело веселим и задовољним животом и било ручкова, забава уз песму и свирку, шапута и смеха лепих жена, ћери, пуница, сестричина и синовица папских. Али с тим се прекинуло пре подужег времена; настала су озбиљна времена, и Ватикан је постао манастир а Папа калуђер, који се одрекао свих земаљских радости.

И заиста, Папа Лео XIII. живи, лично, као старац, који нема никаквих потреба. Он станује у два скромно намененим собама у тој огромној палати, задовољава се једним послужитељем, у јелу и пићу је не може бити простији, и ради, пошто очита једну и саслуша другу мису по осам до десет сати дневно. Има осамнаест година, како он онако нежног састава, лакше сноси овај свакодневни рад, но неколико сати духовних церемонија, које му, с времена на време, налаже његов високи свештенички положај, и које га заморавају до тренутног исцрпљења. Пошто, има већ скоро две стотине година, ватикански церемонијел прописује, да Папа увек сам једе, он се морао одрећи и друштва и разговора за столом; њему се јела и пића служе ћутећи и на коленима. И Пије IX. био је врло умирен, али је Лео XIII. још умиренији: његово јело и пиће једва да ће дневно коштати 20 динара.

Као и начин живљења, тако је просто и скромно и Папино одело. Оно се састоји из једнога белог вуненог или белог свиленог талара (*sottana*) према томе какво је годишње време; једног широког белог свиленог појаса (*fascia*) са златним китама на обема крајевима; беле вунене или беле свилене капице (*zucchetto*); белих вунених или белих свилених подвеза и ципела од црвене кадифе или црвене коже, на чијим је горњим деловима златом извезен по један крст. Кад се говори о церемони-

јелном целивању Папине ноге, онда то не треба разумети тако, да се баш целива Папина нога, већ се целива онај извезени крст на његовим ципелама. Владичански крст што га Папа носи на прсима на златном ланцу (*pettorale*), и владичански прстен, једини су знаци по којима се Папа разликује од каквог белог калуђера, као што су шартрески и цитоски орден. У пређашњим столећима Папе су, према своме нахођењу, носиле пуну браду, или котлете, или бркове; од XVIII. столећа уобичајено је, да се Папа са свим брије. Кад је год 1870. моја најстарија кћи први пут видела Папу Пија IX., упитала ме је: која је оно стара дама, пред којом сви присутни падају на колена. На сваки начин да би какав брадат Папа улевао детету више страхопоштовања, и да је Кардинал Лавићери икад постао Папа, он би, без сумње, с његовом белом таласастом пуном брадом изгледао достојанственији и величанственији од сваког глатко избријаног Папе.

При аудијенцијама Папа носи, по кад што, бео талар са кратким крагном (*zimarra*); на глави капу пурпурне боје (*сапауго*), која премаша уши, и која је, зими, од кадифе са поставом од хермелина, а лети од свиле без перваза; преко талара носи крагн, који премаша појас (*mozetta*), и који је, зими, од кадифе постављен хермелином са первазом, а лети од свиле, без перваза. У конзисторијама носи преко талара одежду (*rocchetto*) од финог лана, оперважену чипкама, или направљену од самих чипака, а преко пурпурнога крагна пурпурну етблу од кадифе, на којој су крст и трострука папска круна (*triregno, tiara*) над прекрштеним кључевима, извезени златом, симбол врховне моћи над свима створенима, и силе да везује и раздрешује.

Највећа противност простоти Папиног домаћег одела то је источњачки сјај, у којем се Папа појављује при црквеним церемонијама. Већ сам по себи, Папин је двор најзасебитији и најсјајнији каквог је

могла скројити људска уобразиља, с којим се не може сравањавати сјај и једнога светског двора. Ми смо видели знатан број помпезних цероманских слика, које представљају крунисања или величања најсилнијих владалаца великих држава старога и новога времена, и ко дође да присуствује каквој папској црквенској церемонији, тај очекује да и на папском двору види изванредно развијање краљевскога сјаја. Па ипак свако, ма како велико очекивање, превазиђе оно што човек види. Да ли се то развијање сјаја гледа кроз религиозно усхићење вернога, или кроз пронију скептика, који се ћутећи пита: да ли то све пристоји намењеном заступнику Онога, који је о себи рекао „твоје царство није од овога света“, и „он нема ни толико где би могао метнути главу“ — не мења ништа на утиску који овлађује чулима, и који остаје вечито у памети под свима околностима.

Дворанство Папино можда је најмногобројније од свих осталих у Европи, јер, у ширем смислу, у то дворанство спада сва католичка хијерархија, сви кардинали, патријарси, митрополуги, владике, попови и сви свештеници католичке цркве, који су обдарени ма каквом специјалном дворском титулом; сем тога велики број светских великодостојника, три телесне гарде и безброј послуге. У ужем смислу Папин Двор — *la famiglia della Santità di Nostro Signore* — састоји се из: 4 дворска кардинала (*Cardinali palatini*), који се зову Prodatario, Segretario di Stato, Segretario dei Brevi и Segretario dei Memoriali; 4 дворска прелата (*Prelati palatini*), и то: врховног дворског маршала (*Maggiordomo*), врховног коморника (*Maestro di Camera*), папиног аудитора (*Uditore Santissimo*), и великог маршала апостолске палате (*Maestro del Sacro Palazzo Apostolico*), који је, према старом обичају, увек из редова доминиканских калуђера. Даље, из 9 дежурних тајних коморника (*Camerieri segreti partecipanti*), међу којима су Тајни Дародавац,

Секретар за писање писама владоцима, Државни Подсекретар папске државне канцеларије, Секретар за писање латинских писама, Столник, Гардеробар, Сакристан и Церемонал. Ван тога овамо припадају папски кућни прелати, апостолски протонотари, судије суда свете Роте, велики број прекобројних тајних и почасних коморника у Риму и *extra urbem*. Сви ови духовници имају титулу „Монсињоре“ и носе виолет одело, као и владике. Напослетку, треба у Папин Двор урачунати и многобројне прелате нижега ранга са различним титулама и различитом службеношћу.

Папин светски двор састоји се из врховних наследних звања два помоћника папског престола (кнезови Колона и Орсини), маршали свете римске цркве и Чуvara Конклаве (кнез Чиги), врховног дворског маршала, Великог Мајстора св. Хоспица, Врховног коњушара, Генералног мајстора пошта, дежурних и почасних тајних коморника *di cara e spada*; даље из генералног штаба три папске телесне гарде, наследног заставника св. римске цркве (Маркиз Патрици), тајног кућног маршала (*scaleo segreto*), личног Папиног лекара, папских носилаца носилке (*bus-solanti*) и безбројне послуге свих рангова, свих у таларима љубичасто плавим или угасито црвеним, који се од прелатских талара разликују само крагловима разних боја.

Папине три телесне гарде (*guardia nobile-svizzera-palatina*) и дворска жандармерија, то је данас остатак негдашње папске војске. Генералштаб племићке телесне гарде је изванредно сјајан и униформе су им врло елегантне. Њихов командант, (*capitano*), има ранг генераллајтнанта, исто тако и наследни заставници римске цркве. Њихова два поручика су генералмајори, а извесан број официра *à la suite* имају ранг пуковника. Генералштаб швајцарске телесне гарде састоји се из капетана са рангом пуковника, и два поручика у рангу

мајора. Командант палатне гарде је пуковник, а командант жандармерије је мајор.

И ако су, изузимајући последњу, оне две телесне гарде само трупе за параду, ипак оне врло много полажу да имају круто војничко држање и да се крећу достојанствено. Оне су у томе имале примера у Француској посади и у Папиној најамничкој војсци свих нација. Дисциплина најамничких трупа није баш цветала, али су при парадама маневрирале добро и лепо је било посматрати их, јер им је одело било фино и пригодно. При првој великој смотри, коју је у Риму држао краљ Виктор Емануел на свој рођен-дан, један римски клерикални аристократа примети ми, да је италијанска војска рђаво опремљена према негдашњој папској војсци. Ја сам то признао, али сам додао, да Италија мора из свога џепа да храни и одева своју војску, а папску су војску, напротив, хранили и издржавали глупаци и фанатици из целог света, те јој је и било лакше да изгледа елегантнија од италијанске.

Већ само ово сувопарно набрајање чланова овога духовног и световног двора довољно је да се добије површан појам о папском сјају. Упоређено са широким таласастим одеждама свештенства источне православне цркве, одело римско-католичког свештенства не може се назвати ни лепим, ни питореским; али упоређено са дворским или државним униформама световних европских дворова, оно је, ипак, богато бојама и лепо стоји. Увлачењем неколиких источњака у своју околину, Пије IX. хтео је да појача сјај свога двора. Он је јерменског патријарха Хасуна на-

именовао кардиналом, а једнога корзиканског свештеника источно православне вере, по имену Стефанополија, наименовао је архијепископом. У њиховом богатом источњачком оделу, с пуним великим брзама и владичанском круном на глави, коју православни носе место католичке инфуле, обојица су, а нарочито Монсињор Стефанополи, који је био још млад и необично леп, правили највећу сензацију при црквеним церемонијама и сјајем надмашали сав остали Папин двор.

Кардиналски талар је пурпурно црвен, хор-кошуља бела, а преко ње огртач од тако исто пурпурне свиле са дугачким шлепом и крагном од хермелина као симболом њиховог кнежевског достојанства. Прелатско одело је виолет; прелати највишега ранга носе хермелински крагн на мантилима, без рукава, дугачким до колена (*manteletta*) у прелата нижих рангова крагн је од какве друге коже.

Највиши светски дворски достојанственици облаче, у свечаним приликама, шпанско одело из XVI. столећа: црвен кадифени пршњак с исеченим рукавима, такве исте боје кратак мантил, прсник од беле свиле и панталоне до колена, златан ланац о врату, шешир ширега обода с белим нојевим перјем, плитке ципеле са сребреним шналама и мач са златним балчаком. Тако исто су одевени световни почасни коморници, само што је њихов пршњак и мантил од црне кадиве. Да поред овога богатства боја своје многобројне пратње Папа у његовом простом белом оделу изгледа не може бити импозантније, то не треба, ваљда ни, помињати.

— свршиће се —

72 стр.

МОНАСТИР ЖИТОМИСЛИЋ

— КРАТАК ОПИС ЗА „Зору“ —

Духовима, или, као што Срби у Херцеговини говоре, о *Тројичиндану*, обичај је, да се народ скупља око својих манастира.

Ово је јамачно остало још од онога времена, кад су бијесне Османлије управљале нашом домовином, те кад су народу забрањени сви јавни састанци, осим ових — код цркава и манастира.

Од колике су важности били овакови састанци, не можемо лако пресудити, али из наше историје знамо, да сви већи покрети, потекоше отуда. Свјештеници и калуђери били су тада вође народне па су га они упућивали: шта и како ваља да ради.

Наш свијет није забацио те састанке, него и данас своје цркве и манастире често обилази, а нарочито, — као што већ споменух, — о *Тројичиндану*.

Нама Мостарцима то је у толико лакше, што имамо близу лијепи наш манастир Житомилић.

Док није било жељезнице, дотле се морало к њему путовати на колима или на коњу по четири сахата, а од како нам „*машина*“ зазвижда кроз Мостар, од тада можемо за *један* сахат да се одморимо под гранатим манастирским тополама.

Чим дођете близу манастира, одмах сретате вриједне наше сељаке и сељанке из разнијех села, што се окупише туде, да зе Богу помоле, да се наразговарају, напјевају и наиграју.

Док траје летурђија, дотле су сви у цркви, а чим се она сврши, одмах се млади момчићи и кршне ђевојчице окупе па почну играти лијепе наше игре, уз које обично пјевају наше дивне српске народне пјесме.

На другоме мјесту опет видите сје-логлаве старце, гдје сједе и пушећи на своје чибукe, разговарају се о свеме и свачеме. Ту се уједно говори и о љетини, и о добру и рђаву времену и о Али-пашином кавазбани и о садашњим ексекуторима и т. д. и т. д.

Недалеко од стараца састала се опет жива момчадија, па се бацају камена с рамена и кладе се, ко ће кога надмашити.

А из читаве те вреве јасно можете чути, како се некакав механџија дере:

— Ме-е-со вруће! или како лимунаџија виче:

— Фрешко лимунат!

Но сва ова врева траје један, или највише два дана, а пошље се свијет разиђе и онда све остане пусто.

Тројица калуђера, са својим послужитељима и са неколико ђеце, затворе се у своје ћелије, или се шетају по околици манастирској, или пак служе у цркви.

Ова црква сазидана је од живца камена и то врло просто, — на четири угла. Ко је дошао прије неколико година, могао би помислити да је то проста кућа, — да није било онога крста на крову... Но вриједна српско-православна општина мостарска, начинила је прије 2.-3. године доста лијеп звоник, те се тако ова црква и из далека познати може.

Унутра, у цркви, имаду два стуба, од којих на десноме има натпис (старославенским словима) *мајстор Вукашин Манастира Ораховице*¹⁾ На јужној страни истога стуба такођер има запис према коме би, како је г. Симоновић прочитао, ови ступци постављени били 7111. т. ј. 1630... Напротив гос. архимандрит Дучић

¹⁾ Ово је добро прочитао Др. Рад. Симоновић и објавио у „Љетопису Матице Српске“.

прочитао је друкчије, те би, по његову мишљењу, ступци постављени били год. 1563. Но свакако је вјероватнија година г. Симоновића, јер у једном запису у цркви више малих врата стоји запис, у ком се каже, да ова црква „*пописа се и саврши се*“ год. 7117=1609. Дакле је врло невјеројатно, да су ступци постављени читавих 46 година прије, него се црква пописала и свршила...

У овој цркви има више старина, између којих нарочито спомињемо: малу сребрену кадионицу, што је манастиру покљонио Ђура Храбренин, (Симоновић вели, да је овај Ђура живио на крају 16. стољећа). Осим тога спомињемо и један овећи крст, који је приложен цркви год. 1630... Још има и једно еванђеље, што је штампано у Москви 7159 (1651.) год. а манастиру га купио Антоније, јеремонах Милешевски; и т. д. и т. д.

Манастир Житомислић је задужбина Милисава Храбрена, спахије, који је живио у Херцеговини у *Дубравама*, а чији су потомци, преселивши се у Русију, назвали се Милорадовићима. Други пак, који се нијесу хтјели преселити, него остадоше на своме огњишту, назваше се Кузмени и Вољићи, а неки се потурчише и назваше се Опијачи, те се још и данас поносе својим поријеклом.

Црква је окружена с једне стране калуђерским ћелијама, а с других страна доста дебелом зидом. Дучић вели да је најстарија она ћелија, гдје је трапезарија и кухиња.

Ћелије су доста малехне, осим оне, што је зову „сала.“ Сала је доста дуга и ако није широка, а окићена је разним сликама, од којих је најзнаменитија велика слика Милисава Спахије, оснивача манастира. Слика је у природној величини и преставља Милисава Спахију у дугачком властелинском одијелу, како на десној руци држи цркву.

Поред ове сале је и књижница манастирска, међу којима се налазе многе писане

и штампане Србуље, које су изнијели: госп. Архимандрит Дучић¹⁾ и госп. Рад. Симоновић.

Недалеко од црквеног олтара има мало гробље, гдје су сарањивани архимандрити, игумани и остали калуђери овога манастира. Натписи на њиховим гробовима, читају се са великом муком. Повише овога гробља има опет велико сељачко гробље, на сред кога и данас стоји један див-храст, који је тако дебео, да га осморица људи не могу обухватити. Ово је најдебљи храст у Херцеговини, а говори се, да је старији од манастира. Доћи у манастир а не виђети хрasta, то би било: доћи у Рим а не виђети папу.

Између раштрканих, малих сеоских кућа, дижу се три овеће куле, доста удаљена једна од друге. За ове куле вели госп. архимандрит Дучић, да су их начинили некакви турци: Ђозлић, Ђикић и Кара-Асан. Они се толико осилише, да су почели мало по мало притискивати земље манастирске. „*Калуђери житомислићки и Срби Мостарци, имали су доста муке и трошкова, док су одбранили од отиличара те земље, и сачували манастир од запуштења и пропаста*“²⁾. Ишли су од паше до кадије, па их се најпошље нијесу могли другчије опростити, него им откупе грађевине.

Лијепо прича г. архимандрит Дучић, како је игуман манастирски Христифор Паликућа, пошао у Сарајево, да узјами стотину дуката, те да се одужи Турцима. На путу га дочекаше хајдуци, но пошто су виђели да је калуђер, зовнуше га к себи. Тад га харамбаша запита куд је пошао, а овај исприча све по реду. Харамбаша на то потеже тоболац и изброја игуману 100 дуката, те га врати. Ти хајдуци били су православни Срби Херцеговци, па их злудум натјерао, да се одметну.

Манастир Житомислић је најбогатији манастир у Херцеговини. Осим многих прихода од земаља, њега обилно потпо-

¹⁾ Књижевни радови Нићифора Дучића. Књ. I

²⁾ Летописе Матице Српске књига 168.

магаше Срби из Мостара, Стоца, Невесиња и т. д. Српска општина мостарска још од давнина имала је то право, да тудорише манастирским игуманима и калуђерима, јер ови сами нису били способни, да управљају манастиром. Та општина учинила је, да је манастир тако нагло напредовао, како под калуђерском управом никад напредовати не би могао. То портвљује и сами архимандрит Дучић, који врло добро знаде стање ствари код нас.

Сељаци из околице манастирске, баве се највише земљорадњом, а пошто је Неретва близу, то се баве и риболовом. Сељанке пак хране домаћу живину, особито пернату, те често пута силазе у

Мостар, да продају јаја, кокоши и т. д. Они живе врло сиромашно у јадним, приземним малим, сламом покривеним кућицама, те их због тога разне болести, а особито грозница, често походе и немилице косе. Мало ћете кога сељака из околице житомислићке наћи, па да је онако здрав, кршан и наочит, као што су здрави они јуначни горштаци из Невесиња, Гацка и т. д.

Како сељаци, тако и сељанке, врло су побожни, те их има много, што, покрај све своје сиротиње, бесплатно служе манастиру. Ђеца им пак иђу у манастирску школу, која је и нова и врло лијепа.

Св.

БИЉЕШКЕ ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Јован Добријевић (познат у српској књижевности под псеудонимом Јоца Николајевић) позива на претплату, на своје приповијетке. Те приповијетке излазиће у засебним свескама, те ће већ у првој свесци бити приповијетка *Соколовачка уштемлица*. Ако се не варамо, ова је приповијетка први пут штампана у „Јавору“ 1889. год. под насловом „Није заслужила.“ Не само у „Јавору“, Добријевић је радио и на „Стражилову“ и „Нади“ и то са успјехом. Сад ћемо пак виђети, како ће српска критика дочекати ове приповијетке, јер никако не смију проћи неопажене, као што прођоше многе и многе књиге.

Кита цвијећа из сусједнога перивоја, низ одабраних прича из мађарске књижевности. Превод с мађарског. Под овим насловом изаша је, накладом књижаре Ј. Грчића у Вел. Бечкереку, нова књига, у којој налазимо лијепе приче од Јокаја, Мураија и Миксата. Све су приповијетке лијепе и сваке ће их са задовољством прочитати. Издање је укусно. Цијена ?

Нова Приповијетка. Коста Петровић, бивши учитељ, написао је нову приповијетку, под насловом *Зашто, браћо, постасте хајдуци?* Приповијетка је из друге половине XVIII. вијека. Оваке је приповијетке боље читати, него многе стране романе и приповијетке, што се у нас толико преводје и тако јефтино продају. Књизи је цијена 1 динар.

Професорско друштво у Биограду, почело је издавати *Банку књижицу*. Задатак је те књижице, да наша средњошколска омладина дође до здраве и корисне лектире, да би могла с потпуном разумијевањем

читати и уживати у узор-дјелима наше и стране књижевности, на развијати на њима свој укус, и да би поучили дјелима могла проширити круг знања у школи стечених. Од те књижице већ су изишле три свеске и то I. *Бранкове пјесме I.*, приредио Свет. Ст. Симић. II. *Маруша*, по Марку Вовчку, написао П. Ж. Стал. с францускога: Петар А. Типа. III. *Српске народне гатке*, приредио М. К. Драгутиновић. О пјесмама Бранковим није нам потребно говорити, јер је њихова вриједност већ давно оцијењена, а Света Ст. Симић постарао се, те је пробрао најљепше. *Маруша* је опет дивна приповијетка из Украјине, каква одавно у нас преведена није. *Српске народне гатке* такођер су пробране, са коментарима ваљаног књижевника М. К. Драгутиновића. Препоручујемо нашим родитељима, да претплате своју дјену на ову књижицу којој је цијена тако јефтина, — само 60 пара динарских по свесци.

Српска књижара Велемира Валожића, из Биограда, недавно је издала неколико преведених књига. Ту су: *На сларт*, слика из војничког живота, написао Рихард Марх; *Тајни сунрузи*, приповијетка Албрета Палфије; *Крваво доба*, двије слике из француске револуције и *Жртва*, прича Х. Мерка. На свима овим приповијеткама не стоји ни ко их је превео ни с кога их је језика превео, а то је погрешка, која се често дешава. Ако ништа друго, онд читаоци треба да знаду: да ли је писац Француз или Рус, Енглез или Нијемац и т. д. Ни једна од ових приповиједака није баш особита, па нити смо много добили што су преведене, нити би много изгубили да нису преведене. *Злочин и казна* од Достојевског,

Обломов од Гончарева, *Хорла* од Мопасана, *Анл Карелина* и *Рат и Мир* од Толстоја и т. д. ит. д. још не изиђоше у засебном издању код нас, а овако нас поплавише толики преводи незнатних писаца.

Свијетле слике, приповијетке нашега неуморнога Драгутина Ј. Илијћа, преводе се на чешки. Преводилац је А. Куделка.

Зврцало лист за шалу, што излази у Ст. Бечеју, наступио је у II. годину. Ма да исти лист није баш лоше уређен, ипак нам се чини да је сувишан, кад већ имамо лијепи шаљиви лист „*Врач ногањач*“ и други „*Бубан*.“

Веља Миљковић, бивши члан срп. нар. позоришта у Биограду, написао је нов комад *Ивова Слава*, по дивној причи Ст. Сремца истога имена.

У **Бранкову колу** читамо, да је наш вриједни приповиједач Симо Матавуљ одлучио, да напише низ приповиједака из старог дубровачког живота, које ће издати Матица Српска.

Лука Поповић, парох у Панчеву, препјевао је *Јована Дамаскина*, извод из појема грофа А. К.

Толстоја. (Препечатано из „Српског Сиона“.) Цијена је књизи 3 новч.

Српска књижевна задруга у Биограду, издала је пето коло својих књига. У овом колу су књиге: *Басне Доситија Обрадовића*, св. II.; *Друга Пјеганија Змаја Ј. Јовановића*, св. II.; *Слике из сеоског живота*, од Јанка М. Веселиновића; *Тодор од Сталаћа*, драма Милоша Цветића; *Бијесни Роландо*, од Арноста, превео Драгиша Станојевић, св. II.; *Девајтис*, роман Марије Рођевичевне, превео Рајко; *Књига о здрављу*, српско издање приредио Др. Милан Јовановић — Батут. Ово коло ми још не добијемо, па због тога не можемо опширније говорити о њему.

Стеван Матијашевић, драги сарадник наш, написао је историјски роман *Грофица Ангела Јанковићева*. Тај ће роман излазити у „Бранкову колу“ ове 1897. године.

Марков гријех, приповијетка из Мостара, што је написао Свет. Ђоровић, изашла је из штампе, те се може добити у књижари Сретена Ј. Ђорђевића у Биограду. Књига износи 8 штампаних табака, а цијена јој је 1 динар.

РАЗНО

Прослава двјестогодишњице у Црној Гори, била је заказана прошле године у октобру, те кашње одложена на љето ове, 1897. год. Но витешки господар Црне Горе Никола I. знајући у какву је невољу запао његов јуначки народ због поплаве, наредио је, те је *двјестогодишњица владајуће куће Петровић-Његуша*, обављена на појугарје нове године на Цетињу. Том приликом добио је дични господар више честитака, од разних европских владара и многих других лица. И ми сада придружујемо своју честитку, желећи, да Бог поживи још дуго и много храброга Господара Црне Горе, на понос и дичу рода свога!

Музеј. Приликом прославе стогодишњице пок. Јована Гавриловића, добротвора српских учитеља, српски учитељи у Биограду основаше *Школски музеј*. Ејвала им!

О преносу Вукових костију. Српско академичко друштво „Зора“ у Бечу, издало је проглас на српски народ, у ком га позива, да помогне, да се кости неумрлог нашега Вука Караџића, препородиоца српске књижевности, пренесу из Беча, са Марсова гробља, у српски Биоград. Но српска краљевска академија, на састанку од 16. дец. пр. год. ријешила је, да сама изведе тај пренос уз припомоћ „Зоре“. Увјерени смо, да ће свакога правога и искренога Србина обрадовати ова вијест, јер заста није лијепо да отац нове књижевности наше почива у туђини. „У туђини тешко ли се дешка, туђина је и мртваци тешка“ рекао је наш Змај, те ће костима

бесмртнога Вука бити много лакша земља српства и слободе.

Одликовање. Његово Величанство Никола I. Књаз Црне Горе и Брда, одликовао је вриједног старину - књижевника Илију Округића, Даниловим орденом IV. степена. Округић нам је одавно познат са његових комада: „*Саћурица шубара*, *Шокица* и *Грабанџијаш*.“

Забава. Вриједно наше пјевачко друштво „Гусле“, у Мостару приредило је на св. Саву ове г. *Бесједу са игранком*. Бесједу је отворио лијепијем говором млади и ваљани Србин г. Атанасије Шола. Друштво је пјевало осим *Царевке* и *Ускликнимо* још три пјесме и то: *Хај нек илану срца млада* и *За потоком* од Дубека и *I. руковат срп. нар. пјесма* од Мокрањца. Све пјесме, а особито ову задњу, друштво је пјевало изврсно. Сви пјевачи друштвени располажу јакијем и лијепијем гласовима, а особито се одликују вриједни наши тенори: Ристо Ђоровић, Станко Пичета и Јово Пичета. Осим пјевања биле су и три декламације, — све љепша од љепше. Не знате или ћете прије похвалити малог, живахнога Десимира Зеца, или несташну и умиљату Олгу Глођајићеву, или неуморну гђцу Вукосаву Иванишевићеву, која је *Мач* и *Перо* прекрасно декламовала. И позоришни комад *Максим Црнојевић* испао је сјајно. Дилетанти су се огимали, ко ће кога надмашити, те су сви играли особито. На забави је пало те вечери око 1300 форинти.

--- р ---